

NOTAT

10. januar 2020
Sag 2019-12519

Bilag 3.3: Tematisk høringsnotat om den offentlige høring af strategien

Indledning

Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse har lagt vægt på at lytte til aktørlandskabet i hele landet gennem strategiprocesen. Formålet har været at forstå virksomhedernes behov og de lokale og regionale forskelle, der har betydning for virksomhedernes vilkår, udfordringer, muligheder og potentialer. En lang række interessenter har bidraget med værdifulde input til arbejdet med at udforme strategien. For at videreføre den brede inddragelse har strategi for decentral erhvervsfremme 2020-2023 været i offentlig høring.

Høringen har resulteret i 116 høringssvar. Afsendere fremgår bagerst i notatet.

I dette notat opsamles høringssvarene sammen med forslag til håndtering i strategien. Notatet behandler alene den del af høringssvarenes indhold, der vedrører ændringsforslag til selve strategien. Sekretariatet har vurderet disse input ud fra bestyrelsens prioriteter i strategien såvel som de forudgående bestyrelsesmøder, hvor strategiens indhold er drøftet i strategiprocesen.

Udover konkrete ændringsforslag indeholder høringssvarene også en del redegørelser for aktørers eget virke samt forslag til den konkrete udmøntning af erhvervsfremmemidler. Disse input tages med i det videre arbejde med udmøntningen, men er ikke medtaget i nærværende opsamling. På den baggrund er der i denne opsamling fokus på konkrete input og justeringer af strategien.

I det følgende sammenfattes høringssvarene tematisk i henhold til strategiens opbygning.

Generelt indtryk af høringen

Der er generelt opbakning og positive tilkendegivelser til strategiens ramme og indhold. På overordnet niveau bliver der i en lang række høringssvar på forskellige vis tilkendegivet tilfredshed med den inddragende strategiproces samt tilfredshed med og generel opbakning til strategiens centrale emner. Det er blandt andet tilkendegivet fra Norddjurs Kommune, KU, IT, Danske Universiteter, KKR Hovedstaden og Erhvervshus Hovedstaden, det fælles nordjyske høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervs Nordjylland), Copenhagen Fintech, Finans Danmark, Finansforbundet og Forsikring & Pension, DI, Byg Fyn, Danmarks Forsknings- og innovationspolitiske råd, Lægemedielindustriforeningen, InnoBYG, Greater Copenhagen,

ERHVERVSSTYRELSEN

Vejlsøvej 29
8600 Silkeborg

Tlf. 35 29 10 00
CVR-nr 10 15 08 17
E-post erst@erst.dk
www.erst.dk

ERHVERVS MINISTERIET

HORESTA, Odense Robotics, UAS Denmark og RoboCluster, SMVdanmark, Vision Denmark, Dansk Energi, BK Consulting, Clean, Akademikerne, Danfoss Cooling, KKR Syddanmark, Energy Innovation Cluster, Innovationsnetværket Smart City Cluster, Region Syddanmark, BrainsBusiness, Dansk Miljøteknologi, FH og AC Region Midtjylland, Medicon Valley Alliance, ITD, Dansk Erhverv og Dansk Kyst og Naturturisme.

Der er heriblandt anerkendelse af strategiens bærende ambitionen om at skabe et mere enkelt, sammenhængende og behovsdrivet erhvervsfremmesystem med lokal forankring og det positive i, at strategien tager udgangspunkt i virksomhedernes behov samt de lokale og regionale udfordringer. I forlængelse heraf bemærker Danske Regioner og de øvrige regioner anerkender på forskellig vis det positive i, at strategien indeholder regionale kapitler. Danske Regioner finder det positivt, at strategiens overordnede pejlemærke har fokus på de lokale og regionale udfordringer, muligheder, vilkår og erhvervsstyrker i relation til den decentrale erhvervsfremme. I forlængelse heraf påpeger Danske Regioner, at de decentrale perspektiver i strategien bør fylde mere. Danske Regioner og de enkelte regioner henleder i den sammenhæng opmærksomhed på vigtigheden af samspil og koordinering med regionerne. Danske Regioner, Region Sjælland og Region Syddanmark påpeger, at den regionale og lokale forankring med fordel kan ske gennem erhvervsfremmemidler målrettet sådanne indsats, ligesom det fælles nordjyske høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhverv Nordjylland) imødeser med positive forventninger, at strategiens intentioner om at tage højde for regionale og lokale forskelle omsættes til praksis.

Herudover indeholder høringssvarene mange gode input til præciseringer og nuancer, der styrker strategien. Som nævnt indledningsvist er der i flere høringssvar peget på behovet for en uddybning af, hvordan strategien udmøntes i praksis.

Det generelle indtryk af høringssvarene er, at de ikke giver anledning til grundlæggende justeringer af strategiens opbygning og centrale prioriteter. De tværgående drivkræfter for vækst og udvikling er således fastholdt, og det samme gør sig gældende for de valgte styrkepositioner og spirende områder. Ligeledes er de fremhævede erhvervsstyrker og overordnede linjer fastholdt i de regionale kapitler gennem dialog med erhvervshusene.

I forlængelse af den generelle opbakning fremsættes i mange af høringssvarene desuden en række mere specifikke forslag til justeringer, der fremgår af de følgende afsnit.

Hvad angår strategiens forskellige dele, er der generelt set positive tilkendegivelser.

Strategiens del 1 om drivkræfter og vækst og udvikling i hele landet anerkendes i en række høringssvar, der generelt støtter de seks valgte tværgående drivkræfter med forslag til supplerende perspektiver og strategiske nuancer. Det gælder blandt andet Norddjurs Kommune, KKR Sjælland, det fælles nordjyske

høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervs-
hus Nordjylland), Akademiet for de Tekniske Videnskaber, Dansk Erhverv,
Danske Destinationer, Clean, Akademikerne, SMVdanmark, Dansk Energi og
Danske Erhvervsskoler og -Gymnasier. For del 1 er der langt overvejende tale
om imødekommelse af supplerende perspektiver, nuancer og præciseringer,
idet en justering af kapitlet om kvalificeret arbejdskraft og social inklusion skal
fremhæves. Her er det eksisterende fokusområde om målrettet uddannelse til
virksomhedernes behov gennem stærke partnerskaber udvidet med et perspek-
tiv, der vedrører den værdiskabelse personer med en videregående uddannelse,
herunder akademikere, kan tilføre SMV'er i hele landet. Denne justering er fo-
retaget på baggrund af input fra blandt andet Syddansk Universitet, Aalborg
Universitet, det fælles nordjyske svar (KKR Nordjylland, Business Region
North Denmark og Erhvervs-
hus Nordjylland), KKR Midtjylland og Akademi-
kerne.

Strategiens del 2 om danske styrkepositioner og fremtidens klynger møder ge-
nerelt opbakning hos blandt andet DI, Region Syddanmark, KKR Sjælland,
KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervs-
hus Nordjylland, DTU, VIA University og Syddansk Universitet. Desuden støttes de udpe-
gede områder enkeltvis i mange høringssvar fra aktører med et sektorspecifikt
fokus. Endvidere er der bred opbakning til, at turismeområdet er udpeget som
en styrkeposition, og der er hovedsageligt opbakning til de seks strategiske fo-
kusområder inden for turismeområdet.

I enkelte høringssvar bliver der foreslået udpegning af yderligere styrkepositio-
ner og spirende områder. Det gælder materialeteknologi, smart city, audio/lyd-
teknologi, økologisk landbrug, vandteknologi, oplevelsesøkonomi samt rum,
sikkerhed og forsvar. Af disse er forslag til selvstændig udpegning særligt
fremtrædende vedrørende materialeteknologi (foreslået Dansk Materiale Net-
værk, LEGO, DHI, Danfoss Heating, Siemens Gamesa, Alumeco, CemeCon
Scandinavia A/S, DTU, DTU Fysik og Institut for Teknologi og Innovation på
Syddansk Universitet) og smart city (foreslået af KL, KKR Hovedstaden og Er-
hvervs-
hus Hovedstaden, Smart City Cluster og Netværk for bæredygtig Er-
hvervsudvikling NordDanmark).

Mange aktører har haft forslag til præciseringer af fokus inden for de udpegede
områder til klyngeindsatser, som langt overvejende er imødekommet, mens der
trods forslag om at udpege yderligere erhvervs- og teknologiområder ikke læg-
ges op til at udvide listen over udpegede områder. Det skal særligt ses i sam-
menhæng med, at strategiudkastet allerede giver muligheder for, at et mindre
antal yderligere spirende områder kan udpeges i konkurrence. En række ud-
møntningsrelaterede bemærkninger til klyngeindsatsen vedrørende krav, krite-
rier, aktiviteter mv. er ikke indarbejdet i selve strategien, men indgår i arbejdet
med at forberede bestyrelsens udmøntning af midler til en klyngeindsats i sam-
arbejde med Uddannelses- og Forskningsministeriet.

Strategiens del 3 om regionale drivkræfter for vækst og udvikling er de regio-
nale kapitler justeret i tæt samarbejde med erhvervshusene. Der er generelt op-
bakning til de regionale kapitler, hvilket kan ses i lyset af, at erhvervshusene

har gennemført egne og særskilte processer blandt aktører og interessenter i deres respektive opland med henblik på lokalt ejerskab og forankring.

Strategiens indledning

Høringssvarene knyttet til strategiens indledning kan inddeles i følgende fem temaer, der uddybes nedenfor:

- Pejlemærker, mål og udmøntning
- Aktører i erhvervsfremmesystemet og med snitflader hertil
- Koordination med nationale erhvervsfremmeindsatser
- Virksomhedsguiden
- Grøn omstilling, klima og FN's verdensmål

Pejlemærker, mål og udmøntning

Flere bakker op omkring strategiens pejlemærker, blandt andet AU, Akademiet for de Tekniske Videnskaber, Lægemedelindustriforeningen, Dansk Erhverv, Danish Sound Network, House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet) og IDA. Pejlemærkerne og vurderingen af, at de er kritiske succesfaktorer for at opnå strategiens intention om at styrke udviklingen i dansk erhvervsliv gennem en sammenhængende decentral erhvervsfremmeindsats, herunder at der er sammenhæng mellem den decentrale og den statslige indsats, anerkendes. I tilknytning til anerkendelsen af strategiens brede fokus er der i flere høringssvar dog efterspørgsel efter mere konkrete mål samt en prioritering fra bestyrelsens side, blandt andet fra SMVdanmark, MedTech Innovation Consortium, Life Science Innovation North Denmark, HORESTA, KKR Hovedstaden og Erhvervshus Hovedstaden.

Landbrug og Fødevarer foreslår, at forskning og vidensamarbejde kan indarbejdes. Desuden foreslår Akademikerne at tilføje kompetenceforsyning og virksomhedernes adgang til højt kvalificeret og specialiseret arbejdskraft.

Sammenslutningen af Danske Småøer fremfører, at strategien kun i begrænset omfang behandler stimulering af og samspil mellem små, mellemstore og større virksomheder.

Udover konkrete ændringsforslag indeholder mange høringssvar ideer til udmøntninger, puljer, projekter mv.

Det vurderes, at de mange input til udmøntning samt efterspørgsel efter mål giver anledning til en overordnet beskrivelse af strategiens sammenhæng med bestyrelsens udmøntningsarbejde, herunder omsætning af pejlemærker via specifikke mål for udmøntninger. Yderligere bemærkninger, der vedrører konkrete udmøntningsideer indgår i arbejdet med at forberede kommende udmøntninger. Desuden justeres pejlemærkerne rent sprogligt.

Aktører i erhvervsfremmesystemet og med snitflader hertil

Blandt andet KKR Sjælland, KKR Hovedstaden og Erhvervshus Hovedstaden, Dansk Erhvervsfremme, Akademiet for de Tekniske Videnskaber, Landbrug og Fødevarer, Akademikerne, CemeCon Scandinavia A/S, GTS-foreningen samt aktørerne i det fælles nordjyske høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervshus Nordjylland) finder det centralt, at aktørlandskabet og rollerne heri tydeliggøres i strategien. Kommentarerne har særligt

omhandlet forslag til en justeret beskrivelse af den lokale erhvervsservice erhvervshusenes arbejde udover deres lovbundne opgave. I forlængelse heraf bidrager flere af aktørerne med tekstnære ændringsforslag. Danske Regioner og det fælles nordjyske høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervshus Nordjylland) bemærker, at de nationale aktører fylder forholdsvist meget. Danske Regioner påpeger, at de decentrale perspektiver i strategien bør fylde mere.

Danske Regioner mener, at de regionale udviklingsstrategier, som regionsrådene udarbejder, bør fremgå af indledningen, og at der er behov for tættere dialog herom mellem regionerne og Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse. Tilsvarende mener Region Midtjylland, at der er behov for en helhedsorienteret tilgang, der fremmer samspillet mellem erhvervsfremme og de regionale rammebetingelser, som regionerne arbejder med, særligt i relation til internationale samarbejder. Relateret hertil anfører Region Syddanmark, at bestyrelsens strategi bør spille sammen med og understøtte den regionale udviklingsindsats, og at det i strategien bør tydeliggøres, hvordan lokale og regionale rammebetingelser adresseres af de nationale tiltag, der igangsættes.

Aalborg Universitet værdsætter, at videninstitutioner fremgår som partner i strategiske indsatser og ikke alene som leverandør af viden. Danske Universiteter og Aarhus Universitet opfordrer til, at universiteternes betydning for erhvervsudvikling fremhæves yderligere. I samme tråd foreslår Danmarks Forsknings- og Innovationspolitiske Råd, at videnbaseret innovation og samarbejdet med videninstitutioner gøres til et grundelement i strategien. Danske Professionshøjskoler finder ligeledes, at professionshøjskolerne bør nævnes.

Det vurderes, at beskrivelsen af aktører og roller i erhvervsfremmesystemet kan styrkes, så lokale elementer mere tydeligt anerkendes, herunder lokal erhvervsfremme. De lokale erhvervsserviceaktører (fx lokale erhvervsråd og -kontorer) tilføjes som vigtig aktørgruppe. Yderligere er de tværkommunale erhvervshuses rolle i forbindelse med operatøropgaver og strategisk parløb med Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse tilføjet.

Endvidere er videninstitutioner tilføjet flere steder i strategien. Desuden tilføjes det, at regionerne har ansvaret for en række områder med stor betydning for regional udvikling, og at de områder har snitflader til decentral erhvervsfremme, hvorfor Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse vil søge dialog og samarbejde med regionerne med henblik på sammenhæng mellem den decentrale erhvervsfremmeindsats og regionernes udviklingsopgaver, hvor det er relevant.

Koordination med nationale erhvervsfremmeindsatser

Danske Regioner og KL efterlyser en beskrivelse af, hvordan strategien er koordineret med relevante statslige strategier, og hvordan bestyrelsens prioriteringer og aktiviteter hænger sammen med og supplerer nationale erhvervsfremmetiltag.

Det vurderes, at koordination med nationale erhvervsfremmeindsatser kan tilføjes indledningsvist, og at det kan suppleres, at strategien udmøntes i dialog med statslige aktører. Desuden foreslås det, at bestyrelsen opfordrer statslige aktører til at iagttage decentrale potentialer og prioriteter i deres virke, herunder anerkende erhvervshusenes centrale placering og rolle i decentral erhvervsfremme.

Det bemærkes, at der i løbet af strategiprocesen og i udarbejdelse af strategien løbende har været dialog og inddragelse af relevante statslige aktører med

henblik på at koordinere og sikre sammenhæng mellem den decentrale og nationale erhvervsfremmeindsats. Denne dialog vil fortsætte og løbende pågå.

Virksomhedsguiden

Det bliver pointeret af blandt andet KKR Sjælland, KKR Midtjylland, Ringkøbing-Skjern Kommune og Landbrug og Fødevarer, at den digitale erhvervsfremmeplatform er et vigtigt element i det nye erhvervsfremmesystem, og at platformens funktion i erhvervsfremmesystemet bør beskrives bedre i strategien. Træ- og Møbelindustrien, Dansk Mode & Textil samt Lifestyle & Design Cluster anfører, at klyngeorganisationer bør indarbejdes i virksomhedsguiden og foreslår en række konkrete IT-udviklingstiltag.

Det vurderes, at der vedrørende Virksomhedsguiden kan indføres en uddybende beskrivelse af formålet og hensigterne med den digitale platform, herunder at bidrage til virksomhedernes overblik over ydelser på tværs af den offentlige erhvervsfremme. Ligeledes vil der via offentlige data og adfærdsdata i højere grad kunne målrettes personaliseret indhold til den enkelte virksomhed.

Grøn omstilling, klima og FN's verdensmål

Flere tilkendegiver opbakning til strategiens overordnede ambition om at bidrage til den grønne og cirkulære omstilling, blandt andet Norddjurs Kommune, House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet), Region Syddanmark samt Copenhagen Fintech, Finans Danmark, Finansforbundet og Forsikring & Pension. Endvidere foreslår KKR Hovedstaden og Erhvervshus Hovedstaden samt Danske Regioner, at grøn omstilling og klima bør være et centralt omdrejningspunkt for hele strategien, og derfor bør integreres som et grundelement.

I forlængelse heraf bakker blandt andet Aalborg Universitet, Region Syddanmark, House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet) og Smagen af Danmark op om, at strategien vil understøtte FN's verdensmål. Region Midtjylland foreslår, at FN's verdensmål får endnu mere vægt i strategien for at sikre, at tilgangen når ud til virksomheder i hele landet.

FødevarerDanmark mener, at strategien bør ændres, så erhvervsfremmesystemet fremstår som et middel i virksomhedernes bestræbelser på at bidrage til grøn omstilling.

Det vurderes, at input vedrørende vigtigheden af den grønne omstilling mv. er væsentlige. Det vurderes imidlertid, at grøn omstilling, klima og FN's verdensmål allerede fremgår som et markant fokus i strategien, herunder i indledningen. Det vurderes derfor, at teksten kan stå uændret.

Del 1. Drivkræfter for vækst og udvikling i hele landet

Høringssvarene knyttet til strategiens del 1 om drivkræfter for vækst og udvikling i hele landet kan inddeles i tre temaer, der uddybes nedenfor:

- Generelle bemærkninger
- Forslag til supplerende drivkræfter
- Specifikke bemærkninger til de seks valgte drivkræfter

Generelle bemærkninger

En række høringssvar anerkender de seks valgte tværgående drivkræfter. Det gælder blandt andet Norddjurs Kommune, KKR Sjælland, det fælles nordjyske høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervs- hus Nordjylland), Akademiet for de Tekniske Videnskaber, Dansk Erhverv, Danske Destinationer, Clean, Akademikerne, SMVdanmark, Dansk Energi, Danske Erhvervsskoler og -Gymnasier.

I en række høringssvar fremsættes bemærkninger af generel karakter vedrørende strategiens del 1. Kooperationen bemærker blandt andet til flere af drivkræfterne, at der foreslås opmærksomhed på alternative virksomhedsformer og forretnings- modeller, der kombinerer økonomisk og samfundsmæssig værdiskabelse, herun- der viden om socialøkonomiske virksomheder og demokratiske/fællesskabsba- serede ejerformer fx inden for iværksætter- og grøn omstilling.

Sammenslutningen af Danske Småøer vurderer, at der mangler fokus på er- hvervsdrivende og på småøers muligheder i decentrale erhvervsfremme. Yderli- gere rejser Sammenslutningen af Danske Småøer og HORESTA en bekymring for, hvordan mikrovirksomhedernes omfattes af indsatsen.

KKR Sjælland og det fælles nordjyske høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervs- hus Nordjylland) bemærker, at detailhandel er udeladt trods betydningen heraf for lokalsamfund og levedygtige byer rundt i landet. Relateret hertil bemærker KL, at det kan overvejes at sætte særligt fokus på potentialerne i at fremme udvikling og fremtidssikring af detailhandel rundt i landet.

En bemærkning, der går igen i flere høringssvar, herunder fra erhvervsorganisa- tioner, viden- og uddannelsesinstitutioner samt klyngeorganisationer, vedrører, at klyngeorganisationerne spiller en rolle i relation til og på tværs af de seks drivkræfter. Der argumenteres generelt for, at klyngeorganisationer har aktivite- ter, der vedrører samtlige drivkræfter, og at de af den grund bør fremgå som aktørgrupper i alle sammenhænge, der koordineres og samarbejdes med.

Det vurderes, at strategien ikke forholder sig til bestemte virksomhedsformer og forretningsmodeller, da den er for alle virksomheder uanset form og forretnings- type, hvorfor forslaget om yderligere tydeliggørelse af bestemte virksomhedsfor- mer ikke imødekommes. De socialøkonomiske virksomheder er undtagelsesvist nævnt under drivkraften kvalificeret arbejdskraft og social inklusion, da denne virksomhedsmodel er udbredt i forhold til den socialt inkluderende dagsorden.

Småøerne inkluderes ved at justere strategien, så yderområderne er en del af rammen omkring strategiens del 3 om regionale perspektiver, hvor detailhandel og mikrovirksomheder også nævnes som vigtige for lokale erhvervsforhold. De- tailhandlens betydning lokalt anerkendes og det klargøres, at detailhandlen på lige fod med øvrige erhverv kan drage nytte af indsatser.

Det vurderes, at klyngeorganisationerne spiller en særlig rolle i forbindelse med drivkraften innovation vedrørende deres kerneopgave inden for netop samar- bejdsbaseret innovation. Klyngeorganisationerne vurderes at være en vigtig del af det aktørlandskab, som bestyrelsen gennem sin strategi og udmøntning er med til at forme, hvorved de ikke som sådan bør optræde i forbindelse med oplistnin- gen af øvrige aktører på innovationsområdet på linje med fx Innovationsfonden og UDP'erne, som bestyrelsen vil koordinere sine indsatser med. I forlængelse heraf lægges der heller ikke op til at nævne klyngeorganisationerne i de øvrige

drivkræfter, selvom de – alt efter samlede finansieringskilder – kan udføre visse aktiviteter, der relaterer sig til andre drivkræfter end innovation.

Forslag til supplerende drivkræfter

Københavns Universitet og Danske Universiteter påpeger, at forskning bør være en selvstændig drivkraft, da det er opfattelsen, at forskning ikke er indeholdt i drivkraften vedrørende innovation.

Akademikerne og SMVDanmark ser kompetencer som en central og tværgående drivkraft. Akademikerne påpeger, at understøttelse af god kompetenceforsyning vil være centralt for at sikre virksomhedernes omstillingsparathed og konkurrenceevne i en global verden. SMVDanmark nævner, at de rette kompetencer i den enkelte virksomhed på såvel ledelsesniveau som hos medarbejderne er helt afgørende for udvikling af virksomheden og en væsentlig drivkraft for udvikling.

Dansk Erhverv anbefaler, at de angivne drivkræfter suppleres med designdrevet innovation og service-/strategidesign, da design er en tværgående drivkraft, som skaber brugerinvolvering, innovation og forandring inden for alle brancher og forretningsområder.

Det vurderes, at viden- og uddannelsesinstitutionerne og vidensamarbejde, som i denne sammenhæng også favner forskning, fremstår som væsentlige samarbejdspartnere inden for de forskellige drivkræfter i strategien, og i særdeleshed inden for drivkraften innovation og i relation til klyngeindsatsen. Forslaget om, at forskning tilføjes som en særskilt drivkraft, imødekommes derfor ikke.

Virksomhedernes mulighed for at ansætte de rette kompetencer eller muligheden for efteruddannelse og opkvalificering er afgørende for virksomhedernes forretningsudvikling og konkurrenceevne. Derfor er adgangen til de rette kompetencer og kvalificeret arbejdskraft generelt af afgørende betydning. Netop derfor adresseres dette forhold i fokusområdet vedrørende målrettet uddannelse til virksomhedernes behov gennem stærke partnerskaber, der dels fokuserer på løbende voksen- og efteruddannelse blandt ledelse og medarbejdere, dels på unges uddannelsesvalg samt brobygning mellem de studerende og SMV'er. På baggrund heraf vurderes det, at vigtigheden af og fokus på kompetencer adresseres i tilstrækkelig grad under drivkraften kvalificeret arbejdskraft og social inklusion og dermed ikke indarbejdes som en supplerende drivkraft.

Designdrevet innovation og service-/strategidesign er en metode på vejen mod innovation. Det vurderes at være relevant at nævne designtænkning som eksempel under Innovation, men det indarbejdes ikke som selvstændig drivkraft.

Specifikke bemærkninger til de seks valgte drivkræfter

Kvalificeret arbejdskraft og social inklusion

Kompetencer og samarbejder

Flere tilkendegiver samstemmende et fortsat potentiale ved ansættelse af medarbejdere med videregående uddannelser, herunder akademikere, i SMV'er, blandt andet Syddansk Universitet, Aalborg Universitet, det fælles nordjyske hørings svar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervshus Nordjylland), KKR Midtjylland og Akademikerne.

Flere hørings svar vedrører virksomhedernes fokus og fleksible mulighed for kompetenceudvikling og efteruddannelse. Syddansk Universitet, Region Midtjylland, DI, de Regionale Arbejdsmarkedskontorer (sekretariat for de otte Regionale Arbejdsmarkedsråd, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering) og Landbrug og Fødevarer tilkendegiver på beslægtet vis behovet for fleksible forløb, men også fokus på de eksisterende tilbud, kompetenceudvikling – også af ledere, strategisk fokus på kompetenceudvikling og kompetenceudvikling på tværs af virksomheder.

Yderligere anerkender flere behovet for et tættere fokus på lokale partnerskaber og samarbejde på tværs, hvor regionerne også kan spille en rolle i kraft af deres lovhjemlede opgaver på uddannelsesområdet.

Den Sociale Kapitalfond, Kooperationen og SMVdanmark bemærker, at den sociale inklusion ikke kun er et anliggende for socialøkonomiske virksomheder.

Det vurderes, at potentialet ved ansættelse af medarbejdere med videregående uddannelser i SMV'er er et relevant perspektiv og rummer forretningspotentialer hos SMV'er i hele landet. Det indarbejdes derfor under det eksisterende strategiske indsatsområde vedrørende målrettet uddannelse til virksomhedernes behov gennem stærke partnerskaber.

De øvrige input vedrørende behovet for fleksible forløb, fokus på de eksisterende tilbud, kompetenceudvikling samt partnerskaber, hvor også regionerne kan spille en rolle, findes relevante og indarbejdes. Det vurderes ligeledes relevant med et bredere virksomhedsfokus for den sociale inklusion, hvorfor dette indføres.

Børn og unge

Aarhus Universitet og ASTRA nævner, at der bør være fokus på at styrke børns og unges interesse for STEM-området for at sikre de nødvendige kompetencer inden for området fremadrettet, herunder med fokus på kommunernes rolle i denne sammenhæng.

Det vurderes, at et tidligt fokus er relevant, men at det er et område, der ikke ligger inden for erhvervsfremmeområdet, hvorfor dette fokus ikke medtages i strategien.

Iværksætteri

Træ- og Møbelindustrien, Dansk Mode & Textil og Lifestyle & Design Cluster, Akademiet for de Tekniske Videnskaber, de samlede maritime klyngeorganisationer og brancheorganisationer (Fyns Maritime Klynge, Maritime Development Center, MARCOD, Danske Havne, Danske Maritime og Danske Rederier), House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet), Agro Business Park, Odense Robotics, UAS Denmark og RoboCluster samt BrainsBuisness har alle input omkring klyngeorganisationernes fremadrettede rolle dels i forhold til at fremgå blandt de aktører, som Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse skal koordinere med for at understøtte en sammenhængende erhvervsfremmeindsats inden for iværksætteri, dels forbindelsen mellem klyngeorganisationer og iværksætermiljøer og økosystemer.

Træ- og Møbelindustrien, Dansk Mode & Textil og Lifestyle & Design Cluster, DI, Syddansk Universitet, Odense Robotics, UAS Denmark og RoboCluster,

SMVdanmark og TechBBQ nævner på hver sin vis vigtigheden af, at de lokale iværksætermiljøer er forbundet til det øvrige økosystem med henblik på at sikre adgang til investorer, nationale aktører, et kommercielt fokus, fokus på international vækst samt adgang til sparring og vejledning med henblik på at styrke iværksætternes forretningskompetencer og sætte et stærkt team.

SMVdanmark påpeger, at faglærte udgør den største gruppe af iværksættere i forhold til statistikkerne.

DI er enig i, at der er særlige potentialer for impact-iværksættere og påpeger, at der med fordel kan skabes en kobling til den offentlige sektors indkøb.

Vedrørende risikovillig kapital nævner Træ- og Møbelindustrien, Dansk Mode & Textil og Lifestyle & Design Cluster, Aarhus Universitet, Danske Universiteter, Akademiet for de Tekniske Videnskaber og Akademikerne, at iværksætteres adgang til risikovillig kapital i opstartsfasen og de tidlige faser kan være en udfordring. Aalborg Universitet nævner yderligere, at der skal være et vedvarende fokus på, at der ikke opstår huller i finansieringstilbuddene fra Innovationsfonden og Vækstfonden.

Det vurderes, at klyngeorganisationerne som led i deres klyngeaktiviteter har tilbud til iværksættere, der er målrettet det givne fagområde, og som ligger i forlængelse af deres hovedfokus på innovation, fx adgang til universitetsmiljøer, innovationssamarbejder og sparring og netværk med virksomheder inden for klyngen. Klyngeorganisationerne indføres derfor i tilknytning til de private aktører på iværksætterområdet.

Et fokus på iværksætternes kompetencer og adgang til stærke iværksætermiljøer vurderes allerede at være fremhævet i strategien, ligesom forskelligheden blandt iværksætterne er adresseret, herunder faglærte. Det vurderes dog, at der kan suppleres med elementer, som evnen til at sætte et stærkt team samt brobygning til internationale aktører, som iværksætterne kan understøttes i.

Iværksætteres muligheder for at opnå opstartsfinansiering er blandt andet knyttet til iværksætternes forretningskompetencer. Det vurderes, at dette allerede er adresseret under det strategiske fokusområde om, at flere iværksættere skal lykkes. Ligeledes fremgår det i det indledende afsnit, at private investeringer kan understøttes i de tidlige faser af offentlige aktører, blandt andet i regi af Vækstfonden. Innovationsfonden, der yder tilskud til innovation, tilføjes i denne sammenhæng. Innovationsfonden og Vækstfonden ligger uden for Danmarks Erhvervsfremmebestyrelses ansvarsområde.

Den offentlige sektors samarbejde med private virksomheder spiller en rolle i forbindelse med forretningsudvikling inden for flere områder. På den baggrund er dette tilføjet i forbindelse med impact-iværksættere.

Grøn omstilling og cirkulær økonomi

Mange høringssvar nævner vigtigheden af grøn omstilling og cirkulær økonomi og bifalder Danmarks Erhvervsfremmebestyrelses fokus på dette område. Det gælder blandt andet Dansk Energi, Innovationsnetværket for miljøteknologi, Netværk for bæredygtig Erhvervsudvikling NordDanmark, House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet), DI og Kooperationen.

Danske Regioner, Netværk for bæredygtig Erhvervsudvikling NordDanmark og SMVdanmark nævner, at den grønne omstilling ikke kan drives af virksomhederne alene, men at partnerskaber med både kommuner, regioner, videninstitutioner, herunder GTS'er m.fl., er vigtige i denne omstilling.

SMVdanmark og GTS-foreningen nævner, at GTS'erne spiller en rolle i forhold til virksomhedernes arbejde med den grønne omstilling og cirkulær økonomi.

Endelig vedrører flere bemærkninger inden for denne drivkraft elementer, som har karakter af konkrete udmøntninger og projekter, fx test- og demonstrationsmuligheder, laboratorier og udvikling af måleværktøj, der indgår i overvejelserne vedrørende udmøntning, men ikke indføres i strategien.

Det vurderes, at samarbejde i bredeste forstand er centralt for et bredt og effektivt engagement i grøn omstilling, og at dette samarbejdsfokus kan beskrives mere tydeligt i strategien. Det omfatter dermed partnerskaber og samarbejder bredt set og på mange niveauer, herunder fx viden- og uddannelsesinstitutioner og den offentlige sektor. Derudover vurderes det relevant at tilføje GTS-systemet i oversigten over aktører, som Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse blandt andre kan koordinere med. Regionernes opgaver inden for regional udvikling, herunder miljø, nævnes i strategiens indledning.

Som nævnt tidligere indarbejdes bemærkninger ikke, der har karakter af konkrete indsatser, og som vurderes snarere at være input til udmøntning af strategien.

Innovation

Foruden de mange input til klyngernes optræden i drivkraften innovation, fremhæver DI, GTS-foreningen, Akademiet for de Tekniske Videnskaber og SMVdanmark ligeledes GTS'ernes rolle.

Dansk Design Center nævner deres egen rolle i forbindelse med designbaseret innovation og den værdi, der er forbundet med at anvende designtænkning og -metoder som tilgang til innovation.

DI, GTS-foreningen, Danmarks Forsknings- og Innovationsråd og SMVdanmark påpeger vigtigheden af at samtænke erhvervsfremme- og innovationsfremmeområdet, herunder også at skabe klarhed omkring arbejdsdelingen mellem de to områder.

Region Midtjylland, Træ- og Møbelindustrien, Dansk Mode & Textil og Lifestyle & Design Cluster, Danske Professionshøjskoler og Agro Business Park gør på hver sin vis opmærksom på, at innovationssamarbejde bør tænkes bredere end universiteter, da også samarbejde med erhvervsakademier, professionshøjskoler, hospitaler mv. kan bidrage til innovation.

Københavns Universitet, House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet) og Syddansk Universitet bemærker, at det er vigtigt, at der i mødet mellem videninstitutioner og virksomheder er fokus på forventningsafstemning og ligeværdige samarbejder, så innovationssamarbejdet er værdiskabende for alle de involverede parter. Aalborg Universitet ser positivt på indsatser vedrørende brobygning mellem videninstitutioner og SMV'er og foreslår blandt andet, at der også fokuseres på SMV'ernes motivation til innovation, og at innovation via klynger ikke

blot baseres på virksomhedernes umiddelbare behov, men også tilførsel af viden og kompetencer tilpasset virksomhederne.

Region Midtjylland påpeger, at der er behov for et øget samspil med videninstitutionerne for at udnytte potentialerne inden for sundhedsinnovation. Med regionernes lovhjemlede opgaver på sundhedsområdet nævner Region Midtjylland, at regionerne er en væsentlig aktør i forhold til sundhedsinnovation sammen med fx erhvervshusene, klyngerne, videninstitutionerne og virksomhederne.

Det vurderes, som det nævnes tidligere under de generelle bemærkninger, at klyngeorganisationerne spiller en særlig rolle i forbindelse med drivkraften innovation vedrørende deres kerneopgave inden for netop samarbejdsbaseret innovation. Da klyngeorganisationerne vurderes at være en vigtig del af det aktørlandskab, som bestyrelsen gennem sin strategi og udmøntning er med til at forme, bør de ikke optræde i forbindelse med opstillingen af øvrige aktører på innovationsområdet, som bestyrelsen vil koordinere sine indsatser med. I forlængelse heraf lægges der heller ikke op til at nævne klyngeorganisationerne i de øvrige drivkræfter.

GTS'er tilføjes i oversigten over aktører som følge af deres eksisterende opgaver. Designtænkning kan anvendes i arbejdet med innovation og tilføjes som eksempel.

Angående sammenhæng mellem erhvervsfremme og innovationsfremme vurderes det, at der er tale om et yderst relevant fokusområde, som Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse bør bidrage til i det omfang, bestyrelsen har mulighed for. Dette perspektiv styrkes i strategien. Desuden vurderes det, at klyngeorganisationernes faciliterende rolle i relation til samarbejde mellem videnmiljøer og virksomheder begrundes, at de fremhæves som brobygger og bindeled mellem erhvervsfremme- og innovationsfremmesystemet.

Det anerkendes, at innovationssamarbejder er bredere end samarbejde med universiteter, og teksten justeres i den henseende. Det anerkendes også, at afsættet for innovationssamarbejdet bør være forventningsafstemt, men pointen medtages ikke, da det vurderes at vedrøre en mere praktisk projektgennemførelse end et strategisk niveau. Desuden tilføjes motivation til innovation, mens det vurderes, at fokus på tilførsel af ny viden mv., der ligger ud over virksomhedernes umiddelbare behov, allerede fremgår af strategiens indledning til del 2.

Region Midtjyllands input vedrørende sundhed og innovation vurderes bedst håndteret i tilknytning til styrkepositionen vedrørende life science og velfærdsteknologi. Dette indarbejdes derfor ikke inden for drivkraften innovation.

Digitalisering og automatisering

Københavns Universitet, DI, Akademiet for de Tekniske Videnskaber og Landbrug og Fødevarer påpeger, at særligt rekruttering af de rette kompetencer inden for digitalisering og automatisering er afgørende for virksomhedernes digitale udvikling. DI påpeger, at det er særligt vigtigt, at det gøres nemmere for virksomhederne at få adgang til de rette digitale kompetencer – både gennem opkvalificering og rekruttering. Landbrug og Fødevarer foreslår, at uddannelse inden for digitalisering kunne være et selvstændigt fokusområde.

Syddansk Universitet nævner, at brobygningen mellem virksomheder og videninstitutioner fortsat kan styrkes med henblik på at understøtte SMV'ers digitale udvikling.

DI og SMVdanmark gør opmærksom på, at der er behov for løsninger, der kan hjælpe SMV'er med at navigere i forhold til it-sikkerhed og it-sikkerhedstrusler. Landbrug og Fødevarer nævner, at kunstig intelligens og machine-learning bør nævnes som indsatsområder.

Det vurderes, at udfordringen omkring opkvalificering og rekruttering af medarbejdere med de rette digitale kompetencer favnes af drivkraften vedrørende kvalificeret arbejdskraft og social inklusion. Uddannelse indarbejdes derfor ikke som et selvstændigt fokus under denne drivkraft.

Viden- og uddannelsesinstitutioner er en naturlig samarbejdspartner for virksomheder, der modenhedsmæssigt er klar til at anvende de mere avancerede teknologier. Dette indarbejdes i strategien under fokusområdet vedrørende digitale frontløbere.

Konkrete løsninger, der kan hjælpe SMV'er med at navigere i forhold til it-sikkerhed og it-sikkerhedstrusler, vurderes at kunne rummes under det strategiske fokusområde vedrørende sikkerhed og dataetik og i øvrigt har mere karakter af konkret udmøntning og indarbejdes derfor ikke. Hvad angår kunstig intelligens og machine-learning er der tale om konkrete digitale teknologier, der allerede omfattes af det strategiske fokusområde vedrørende digitale frontløbere og styrkepositionen for digitale teknologier – og dermed klyngeindsatsen – vedrørende digitale teknologier, hvorfor der ikke vurderes at være behov for at indarbejde det.

Internationalisering

Det fælles nordjyske høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervscenter Nordjylland), House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU, Aalborg Universitet) og Region Midtjylland anbefaler, at der bør være fokus på de virksomhedsrelevante EU-programmer, da det er et godt sted at starte for virksomhedernes eksportparathed. Syddansk Universitet og Region Midtjylland bemærker, at universiteterne og regionerne ligeledes kan understøtte virksomhederne i internationale samarbejdsrelationer.

Akademiet for de Tekniske Videnskaber og Foreningen Access2innovation anbefaler, at Danmarks Erhvervsfremmestyrelse retter strategisk fokus mod bestemte udenlandske markeder.

DI og SMVdanmark gør opmærksom på, at Danmarks Erhvervsfremmestyrelses indsatser skal supplere og understøtte de aktiviteter og ydelser, der tilbydes i The Trade Council. SMVdanmark bifalder, at der rettes fokus på kompetencer i forhold til internationalisering.

Det vurderes, at potentialet ved at indgå i internationale programmer allerede fremgår under det strategiske fokusområde vedrørende eksportparathed og internationalt samarbejde, men kan tydeliggøres. I forbindelse med at understøtte SMV'ers muligheder for øgede samarbejdsrelationer tilføjes viden- og uddannelsesinstitutioner.

Det vurderes, at der ikke på strategisk niveau skal fokuseres på konkrete markeder, da samhandlingspotentialer og -vilkår kan ændre sig i strategiens levetid, hvorfor dette ikke indarbejdes.

Sammenhæng mellem bestyrelsens arbejde og øvrige aktører, der arbejder med opgaver knyttet til internationalisering, herunder Trade Council, vurderes at ske i forbindelse med udmøntning af strategien, hvorfor det vurderes ikke at give anledning til justeringer.

Del 2. Danske styrkepositioner og fremtidens klynger

Overordnet for del 2 lægges der op til at fastholde de udpegede områder til klyngeindsatser, der på en række områder foreslås justeret som følge af høringen. Høringssvarene knyttet til strategiens del 2 om styrkepositioner og fremtidens klynger kan inddeles i tre temaer, der uddybes nedenfor:

- Generelt vedrørende udpegning af erhvervs- og teknologiområder
- Fokus, krav, kriterier, opgaver, geografi mv. i klyngeindsatsen
- Bemærkninger til de udpegede styrkepositioner og spirende områder

Generelt vedrørende udpegning af erhvervs- og teknologiområder

De prioriterede områder møder generel opbakning hos blandt andet DI, Region Syddanmark, KKR Sjælland, KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervshus Nordjylland, DTU, VIA University og Syddansk Universitet. Region Syddanmark finder det positivt, at der bygges videre på en række af de styrkepositioner, som regioner og vækstfora har arbejdet med. DI kvitterer for arbejdet med at udpege styrkepositioner og støtter, at 2-3 resterende spirende områder kan findes igennem åben konkurrence. Region Midtjylland efterspørger en præcisering af, hvordan denne proces foregår.

En række aktører foreslår desuden yderligere områder udpeget til en selvstændig klyngeindsats:

- Materialeteknologi foreslås udpeget af Dansk Materiale Netværk, LEGO, DHI, Danfoss Heating, Siemens Gamesa, Alumeco, CemeCon Scandinavia A/S, Aalborg Universitet, DTU, DTU Fysik og Institut for Teknologi og Innovation på Syddansk Universitet. Københavns Universitet finder det vigtigt, at materialeteknologi fremhæves som et væsentligt tværgående område. Aalborg Universitet konstaterer, at materialeteknologi er fremhævet som et vigtigt område, hvor man bør kigge mod de fora, der allerede findes på videninstitutionerne.
- Audio/lydteknologi foreslås udpeget af Danish Sound Network, Sound Hub Denmark, Struer Kommune og DTU.
- Smart city foreslås udpeget af Smart City Cluster, KL, KKR Hovedstaden og Erhvervshus Hovedstaden samt Netværk for Bæredygtig Erhvervsudvikling Norddanmark. Desuden optræder der bemærkninger til smart city under energiteknologi (Clean og House of Energy), digitale teknologier (DI og Aalborg Universitet) og life science og velfærdsteknologi (DI) uden entydige forslag om selvstændig udpegning af området.
- Rum, sikkerhed og forsvar foreslås udpeget af Dansk Erhverv, CenSec og DTU.
- Vandteknologi foreslås udpeget af DTU Miljø.
- Økologiske fødevarer foreslås udpeget af Økologisk Landsforening.

- Oplevelsesøkonomi foreslås udpeget af Innovationsnetværket for oplevelsesøkonomi INVIO.

HORESTA finder, at datagrundlaget for udpegning af styrkepositioner er mangelfuldt i relation til turisme, men at det giver mening, at turisme ikke tilknyttes en klyngeindsats. Desuden vurderer HORESTA, at der er behov for at løfte forsknings- og vidensamarbejde inden for turismeerhvervene desuagtet fraværet af en turismeklyngeindsats.

Det vurderes, at det på baggrund af løbende drøftelser i Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse igennem hele strategiprocesen baseret på blandt andet et omfangsrigt data- og videngrundlag samt drøftelser i det midlertidige underudvalg fastholdes ikke udpeges flere erhvervs- og teknologiområder i strategien. Potentialer for supplerende områder som fx smart city og materialeteknologi har specifikt været en del af disse drøftelser, da det anerkendes at være vigtige områder. Det er vurderingen, at begge områder er kendetegnet ved at have en essentiel tværgående karakter med brede anvendelsesmuligheder i erhvervslivet og potentialer for flere sektorer, men ikke at være sammenhængende erhvervsområder i traditionel forstand. Følgelig er vurderingen, at potentialerne bedst indfris inden for og i samarbejde mellem relevante klyngeorganisationer med udgangspunkt i strategiens budskab om, at det i relation til sådanne tværgående områder er klyngeorganisationernes opgave at inddrage øvrige aktører og eksisterende fora i de relevante faglige miljøer i klyngeindsatsen.

Det bemærkes, at ovennævnte områder vil kunne søge i forbindelse med udpegning af et mindre antal yderligere spirende områder i åben konkurrence i 2020. Den nærmere proces for den del af udpegningen fastlægges som en del af det forventede samarbejde med Uddannelses- og Forskningsministeriet om opslag af midler til klyngeindsatsen.

Fokus, krav, kriterier, opgaver, geografi mv. i klyngeindsatsen

Høringssvarene under dette tema indeholder bemærkninger og forslag vedrørende fokus, krav, kriterier, opgaver og geografisk orientering i klyngeindsatsen.

Sigtelinjer for bestyrelsens midler til klyngeindsatsen

Generelt bakker Agro Business Park op om bestyrelsens tilgang. MedTech Innovation Consortium og Life Science Innovation North Denmark finder det positivt, at klyngeorganisationer får en strategisk rolle i erhvervsfremme. Sammenlutningen af Danske Småøer bemærker, at klyngebegrebets anvendelse er forsøgt tidligere, men kun medfører succes, når store virksomheder påtager sig førerskabet.

Sigtelinjerne for udmøntning af midler til klyngeindsatsen finder støtte hos Dansk Erhverv og Lægemiddelindustrien, ligesom Region Syddanmark anerkender, at der bygges videre på principper, som regionerne og vækstforaene har arbejdet med. Dansk Erhverv foreslår, at de ændrer karakter til kriterier ved udmøntning af midler og finder det væsentligt, at klyngeindsatsen monitoreres og effektevalueres ud fra sigtelinjerne. House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet) foreslår, at sigtelinjerne målrettes et entydigt fokus på SMV'er.

Det vurderes, at sigtelinjerne bør bevares som sådan, da operationaliseringen, herunder tilgangen til opfølgning, finder sted i regi af udmøntningen af midler til klyngeindsats via det forventede samarbejde med Uddannelses- og

Forskningsministeriet i 2020. Det indføres, at bestyrelsens klyngeindsats understøtter sammenhæng ved i høj grad at bygge videre på eksisterende klyngeindsatser.

Tværgående emner

I en række høringssvar fremsættes kommentarer til tværgående emner og samarbejde mellem klyngeorganisationer. VIA University College, Danske Professionshøjskoler og DTU fremhæver vigtigheden af at arbejde på tværs og søge synergi mellem de udpegede områder. DTU er desuden positiv over for, at digitalisering tænkes ind i alle styrkepositioner, og finder det vigtigt, at klyngeindsatsen har fokus på komplekse udfordringer, der kræver tværvideenskabelige løsninger. MedTech Innovation Consortium vurderer, at de i strategien fremhævede tværgående emner for klyngeindsatsen giver god mening, men ser behov for incitamenter til at understøtte dette. SMVDanmark foreslår, at de tværgående emner enten fungerer som selvstændige klyngeindsatser, eller at der – som DI også opfordrer til – indføres forpligtelser til, at klyngerne skal samarbejde om disse emner. Danmarks Forsknings- og Innovationspolitiske Råd ser gerne, at man i højere grad er åben for faglige fællesskaber på tværs af sædvanlige sektorer og brancher, fx grøn omstilling, enzymer, lyd mv. Dansk Design Center anfører, at designmetoder og -tænkning går på tværs af flere styrkepositioner som tværgående tema. Danske Universiteter opfordrer til, at humaniora og samfundsvidenskab tænkes ind i styrkepositioner og klyngeindsatser.

Københavns Universitet, DI og Landbrug og Fødevarer foreslår at nævne muligheder for brug af faciliteterne ESS og MAX IV under materialeteknologi. Københavns Universitet foreslår desuden, at kunstig intelligens og machine learning skrives ind som tværgående emne.

Det vurderes, at den nærmere operationalisering af tværgående emner vedrører udmøntning af midler til klyngeindsatsen, der ikke fastlægges i strategien, men i stedet via det forventede samarbejde med Uddannelses- og Forskningsministeriet. Specifikt designtænkning og -metoder vurderes at være relevante tilgange til innovation, der kort nævnes i strategien. Bestemte uddannelsesbaggrunde som humaniora og samfundsvidenskab har relevans for mange erhvervs- og teknologiområder, men deres uddannelsessammensætning er ikke en del af udpegningen til klyngeindsatser.

Det vurderes, at forskningsanlæggene ESS og MAX IV er relevante eksempler på samarbejdsmuligheder mellem virksomheder og videninstitutioner, hvorfor dette indføres. Det vurderes, at innovation vedrørende kunstig intelligens og machine learning omfattes af styrkepositionen for digitale teknologier, ligesom det i øvrigt bemærkes, at digitalisering allerede fremhæves som et vigtigt emne i relation til innovation på tværs af klyngeindsatsen. Derfor tilføjes disse to teknologier ikke som særskilte tværgående emner.

Opgaver og aktiviteter

Vedrørende klyngeorganisationernes opgave og aktiviteter støtter InfinIT, at klyngeorganisationerne har fokus på forskningsviden med landsdækkende indsats. Dansk Miljøteknologi finder, at klyngeindsatsen bør gennemføres i tæt samspil med virksomhederne. Lægemedelindustrien anser det for vigtigt, at klyngeindsatsen er åben for alle. CLEAN foreslår at indføre, at organisationerne bør være professionelle operatører, og finder det væsentligt, at klyngeorganisationerne også formår at arbejde med efterspørgselsiden, fx via innovativ offentlig efterspørgsel. Copenhagen Capacity foreslår en tydeligere beskrivelse af

klyngeorganisationernes opgaver og anfører, at de ikke bør arbejde med talenttiltrækning, da det bedst løses på tværs af klyngeindsatserne. Netværk for Bæredygtig Erhvervsudvikling Norddanmark finder det centralt, at netværkssamarbejder – som dem selv og Gate21 – mellem virksomheder, videninstitutioner og myndigheder får mulighed for at gennemføre projekter inden for deres nuværende faglige og forretningsmæssige fokus uanset udpegningen. Odense Robotics, UAS Denmark og RoboCluster foreslår, at der er mulighed for, at spirende klynger kan varetage specialiserede iværksætterindsatser. Ingeniørforeningen og GTS-foreningen mener, at klyngeindsatsen skal fokusere på videnspredning. Akademikerne foreslår, at der lægges vægt på offentlig-privat samarbejde, særligt inden for grøn omstilling.

CBS, DTU, IT-Universitetet og Københavns Universitet foreslår en række fokusområder for klyngeorganisationernes aktiviteter med fokus på samarbejde, iværksætteri, efteruddannelse og tiltrækning af talenter fra udlandet, kommercialisering af forskning og internationale go-to-market-strategier, herunder fokus på EU og EU-finansierede indsatser. Desuden foreslås det, at aktiviteterne i højere grad bør omhandle dybere samarbejde mellem virksomheder og videninstitutioner end alene konferencer og seminarer.

Det vurderes, at strategien med fordel kan præcisere, at en klyngeorganisation skal være professionel og agere som en neutral og faciliterende samarbejdsplatform, der favner aktører i økosystemet på det pågældende område. At den skal være konsolideret tilføjes ikke, da det ikke kan udelukkes, at der i nogle tilfælde vil være tale om nye organisationer. De mere specifikke input til bestemte aktiviteter i klyngeorganisationer vil indgå i arbejdet med at forberede udmøntningen af midler til klyngeindsatsen i dialog med Uddannelses- og Forskningsministeriet.

Det vurderes desuden, at det i strategien er hensigtsmæssigt at præcisere, at den klyngeindsats, bestyrelsen finansierer, skal være lydhør over for nye behov og muligheder. Det sker med henblik på at klargøre, at en brugerorienteret tilpæningsdygtighed forventes i klyngeindsatsen, så ikke alt skal defineres positivt i selve strategien for at kunne være en del af indsatsen.

Sammenhæng med strategiens øvrige dele

Region Midtjylland, Nordjysk FødevarerErhverv, KKR Midtjylland, KKR Sjælland, KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervshus Nordjylland fremsætter beslægtede forslag om en tættere strategisk kobling mellem beskrivelsen af styrkepositioner i del 2 og regionale erhvervsstyrker i del 3. KKR Sjælland foreslår, at det overvejes at bytte rundt på rækkefølgen af strategiens del 2 og 3.

Det vurderes, at udpegningen af styrkepositioner kobles mere tydeligt til de fremhævede erhvervsstyrker i de regionale kapitler, men dens grundlæggende struktur bør fastholdes. Således indføres det i indledningen til del 2, at bestyrelsen finder det vigtigt, at klyngeindsatsen, som bestyrelsen finansierer, tilrettelægges i respekt for relevante regionale erhvervsstyrker og -potentialer i strategiens regionale kapitler. I indledningen til del 3 indføres desuden tilsvarende, at de fremtrædende erhvervsstyrker i de regionale kapitler på flere områder udgør vigtige regionale aspekter i de styrkepositioner og spirende områder, der udpeges til klyngeindsatser.

Geografiske forhold

Adskillige høringsvar fremsætter holdninger relateret til geografisk fokus i klyngeindsatsen, herunder klyngeorganisationernes geografiske placering. KKR Sjælland, Region Syddanmark, Norddjurs Kommune, Life Science Innovation North Denmark og Københavns Universitet fremhæver hensynet til, at klyngeorganisationernes tilbud reelt bliver landsdækkende over for målgruppen.

CLEAN, MARCOD, Aalborg Universitet, KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervshus Nordjylland opfordrer på forskellig vis til, at decentral tilgængelighed tilsikres ved, at klyngeorganisationerne har regionale hubs med udgangspunkt i regionale erhvervsstyrker. KL foreslår i samme tråd, at klyngeorganisationer ved udmøntning skal redegøre for, hvordan de vil være tilgængelige i hele landet.

CBS, DTU, IT-Universitetet og Københavns Universitet foreslår, at nærhed til forskningsmiljøer også vægtes ved udmøntningen, og at klyngeorganisationer inden for life science og velfærdsteknologi, finans og fintech samt digitale teknologier placeres i Hovedstadsområdet.

Region Hovedstaden opfordrer til dialog med relevante aktører om placering af klyngeorganisationerne. DTU og IT-Universitetet anbefaler, at klyngeorganisationen for digitale teknologier etableres i Hovedstaden. IT-forum anbefaler, at klyngeorganisationen på området skal være stærkt repræsenteret i hele landet med kontorer i alle regioner for at sikre nærhed til andre klynger og det brede erhverv med behov for digitalisering.

DTU anbefaler, at klyngeorganisationen for finans og fintech placeres i Hovedstaden.

DI vurderer, at klyngeorganisationernes primære lokation styres af virksomhedernes væsentligste geografiske koncentration.

Det vurderes, at strategien ikke kan definere specifikke geografiske lokationer for private klyngeorganisationer, idet valget af klyngeorganisationer foretages af Uddannelses- og Forskningsministeriet, men at den landsdækkende tilgængelighed for målgruppen på hvert område bør fremhæves yderligere ved, at hensynet til virksomhedernes behov skal styre det geografiske fokus i den klyngeindsats, der finansieres af bestyrelsen. Desuden anerkendes det, at geografisk nærhed til videninstitutioner kan have betydning, men da fokus for bestyrelsens klyngeindsats er virksomhedsrettede aktiviteter, og da bestyrelsens strategiske pejlemærker byder at sætte virksomhedernes behov i centrum, indarbejdes det ikke i strategien.

Sammenhæng med øvrige indsatser

Landbrug og Fødevarer betoner behovet for sammenhæng mellem klyngeorganisationer og erhvervshuse, fx via konkrete samarbejdsaftaler. Ingeniørforeningen mener, erhvervshusene bør forpligtes til at samarbejde med klyngeorganisationerne. SMVdanmark er positive over for strategiens fokus på samarbejde på tværs mellem klyngeindsatsen og øvrige aktører, men savner konkrete forslag til måltal for henvisning og uddybning af, hvordan det implementeres. Maybe Robotics ser behov for en klar arbejdsdeling mellem klyngeorganisationer, GTS'er og erhvervshuse.

CBS, DTU, IT-Universitet, Københavns Universitet, GTS-foreningen, Ingeniørforeningen og Agro Business Park vurderer, at klyngeindsatsen bør fokusere på at være bindeled og facilitator, men ikke opbygge samme dybe kompetencer og

kapaciteter, der findes på videninstitutionerne. CBS, DTU, IT-Universitetet og Københavns Universitetet anfører desuden, at klyngeindsatsen bør bygge videre på eksisterende viden-hubs og faciliteter på universiteter og forskerparker. EKF foreslår samarbejde om internationalisering med henblik på eksport.

Lægemedelindustrien finder det vigtigt, at klyngeorganisationerne komplementerer øvrige indsatser, ikke udøver konkurrenceforvridende aktiviteter og agerer som neutrale parter, der ikke varetager særinteresser.

Det vurderes, at strategien allerede i tilstrækkelig høj grad fremhæver væsentligheden af samarbejde og sammenhæng på tværs i klyngeindsatsen og med det øvrige erhvervsfremmesystem. Det præciseres i strategien, at den brede knudepunktsfunktion ligger hos erhvervshusene, som klyngeorganisationerne bør samarbejde tæt med. Operationaliseringen heraf fastlægges ved udmøntningen af midler til indsatsen. Desuden præciseres beskrivelsen af klyngeindsatsens internationaliseringsfokus vedrørende samarbejde på tværs af grænser, herunder relevante aktører med henblik på koordination og sammenhæng.

Finansiering

Akademiet for de Tekniske Videnskaber mener, at de samlede midler til klyngeindsatsen bør øges. Syddansk Universitet fremhæver, at især spirende områder kan have behov for ekstra understøttelse. InfinIT og BrainsBusiness fremfører et antal tekniske bemærkninger til bevillingernes vilkår, størrelse og sammensætning. Agro Business Park vurderer, at klyngeorganisationer bør råde over betydelige midler for at sikre slagkraftige indsatser, herunder have program- og bevillingsansvar inden for den styrkeposition, klyngeindsatsen omfatter, særligt fra regionalfondene, da organisationerne kender deres område, og ekstra bevillinger tiltrækker virksomheder.

Det vurderes, at bemærkningerne ikke giver anledning til at justere strategien, da finansiering fastlægges ved udmøntningen af midler.

Aktørkreds i klyngeindsatsen

En række høringssvar rummer holdninger til hvilke aktører, der bør indgå i aktørkredsen bag klyngeindsatsen. Således er det for DI vigtigt, at der sker et tæt og godt samarbejde med viden- og teknologioverførelsesinstitutioner, og at klyngeindsatsen favner hele økosystemet på deres område. Aalborg Universitet opfordrer til, at myndigheder og kunder/brugere også tænkes ind i klyngesamarbejderne, og House of Energy vurderer, at også erhvervsorganisationer bør deltage. Danske Professionsskoler hilser det velkommen, at professionshøjskolerne nævnes som en del af den potentielle partnerkreds. Akademikerne, House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet) og InnoByg foreslår, at medarbejdergrupper og faglige miljøer kan indgå i konkrete klyngesamarbejder

Danske Regioner lægger vægt på, at regionerne inddrages i det videre arbejde med at udvikle en række af de udpegede styrkepositioner, særligt life science, velfærdsteknologi og miljøteknologi.

Det vurderes, at aktørkredsen generelt er passende beskrevet i strategien, når det præciseres, at deltagende myndigheder både kan have reguleringsansvar eller udgøre et efterspørgselstræk, og at erhvervs- og medarbejderorganisationer også kan deltage i klyngesamarbejder.

Bestyrelsessammensætning og klyngeorganisatoriske forhold

Flere høringsvar rummer holdninger til klyngeorganisationernes governance. CBS, DTU, IT-Universitetet og Københavns Universitet mener, bestyrelsesformanden bør være fra erhvervslivet, og at andre aktører – blandt andet videninstitutioner – bør være repræsenteret. GTS-foreningen vurderer, at universiteter og GTS-institutter bør indgå i klyngeorganisationernes ledelse. Wind Denmark foreslår generelt virksomhedsrepræsentation i bestyrelserne. For DI er det væsentligt, at bestyrelsen inkluderer både erhvervsledere, erhvervsorganisationer, viden- og uddannelsesinstitutioner og eventuelle øvrige repræsentanter fra økosystemet, hvilket reflekteres hos Lægemedelindustrien. Region Hovedstaden finder det relevant, at regionerne er repræsenteret i bestyrelsen i de klyngeorganisationer, hvor regioner indgår i strategiske partnerskaber om at udvikle velfungerende økosystemer.

Vedrørende organisatoriske forhold finder DI det centralt, at klyngeorganisationerne drives af selvstændige juridiske enheder, hvor en ledelse står til ansvar over for en bestyrelse og ansvarlige ejere, og der er offentlighed om organisationernes reviderede regnskaber og en egenkapital, der forsvarligt modsvarer projektporteføljen. Biopeople anbefaler, at klyngeindsatser både kan forankres i private klyngeorganisationer og i videncenter (universiteter/hospitaler).

Region Syddanmark og DI fremfører, at der bør tages højde for igangværende konsolideringsprocesser ved udmøntningen af klyngeindsatsen. Danfoss Cooling foreslår, at 2-3 superklyngeindsatser driver og servicere indsatsen inden for de udpegede styrkepositioner.

Det vurderes, at strategien i tilstrækkelig grad beskriver, at klyngeorganisationerne skal udvikle attraktive tilbud og aktiviteter for virksomhederne, der får dem til at tage medansvar for erhvervsområdet udvikling, herunder via privat medfinansiering og repræsentation i organisationernes bestyrelser, og at selve strategien således ikke bør styre bestyrelses- og ledelsesforhold mere specifikt. Disse og øvrige input vedrørende bestyrelsessammensætning og klyngeorganisatoriske forhold indgår i arbejdet med at forberede udmøntningen af klyngeindsatser i samarbejdet med Uddannelses- og Forskningsministeriet. I den sammenhæng bemærkes det, at bestyrelsens klyngekonsolideringspulje i 2019 netop havde til formål at forene hensyn til klyngeorganisationer, der står uden anden finansiering i 2020, med målsætningen om en gradvis reduktion i antallet af offentligt finansierede klyngeorganisationer.

Specifikke bemærkninger til udpegede styrkepositioner og spirende områder

Miljøteknologi

DI, CLEAN og Innovationsnetværket for Miljøteknologi støtter udpegningen. DI vurderer, at bredden i udpegningen bør fastholdes, og er enig i, at klyngeindsatsen skal lægge sig op ad eksisterende tiltag på området, hvor klyngeorganisationen bør have rolle som knudepunkt for forskellige miljøteknologiske indsatsområder, hvor indsatsen både fremmer eksisterende stærke delområder som vandteknologi og luftrensning og bidrager til udviklingen af nyere områder som cirkulær økonomi.

Dansk Miljøteknologi og DI fremhæver udvikling og anvendelse af digitale teknologier og løsninger som et vigtigt udviklingsområde, især på vandområdet. CLEAN og Dansk Miljøteknologi vurderer endvidere, at forsyningsselskaber som kunder for mange miljøteknologiske virksomheder bør medtænkes i klyngeindsatsen.

EKF foreslår, at klyngeindsatsen blandt andet kan satse på målrettede eksportfremstød understøttet af finansieringstilbud mod de mest attraktive markeder/kunder. EKF foreslår samme fokus under energiteknologi og maritime erhverv og logistik. Bemærkningerne håndteres på samme vis.

Det vurderes, at betydningen af digitale forhold og cirkulær økonomi på erhvervsområdet med fordel kan styrkes, mens det i relation til sammenhæng i erhvervsfremmesystemet ikke bør være en hovedopgave for klyngeindsatsen på området at iværksætte målrettede eksportfremstød.

Energiteknologi

Dansk Energi, House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet), CLEAN, Energy Innovation Cluster, DI, Wind Denmark og Aalborg Universitet er positive over for udpegningen. Interessenterne har desuden specifikke bemærkninger til delområder, der foreslås omfattet eller omplaceret. Således foreslår Energy Innovation Cluster energirenovering og -besparelser beskrevet som del af byggeri og anlæg. Aalborg Universitet fremhæver grøn energiproduktion, og Syddansk Universitet foreslår energitransport tilføjet. Wind Denmark foreslår fokus på energi i en industriel sammenhæng, vind som hjørnesten i fremtidens energimiks, elektrificering af samfundet, intelligent energisystemdesign, lagring og power-to-X, elnetudbygning, brint og brændselsceller, sektorkobling og digital transformation. DI foreslår fokus på energieffektivisering, elektrificering, sektorkobling, lagring, konvertering og vedvarende energi, herunder udvikling af de grønne ressourcer i Nordsøen.

Vedrørende klyngeindsatsen foreslår Dansk Energi, at der særligt fokuseres på tilgængeliggørelse af ny viden og samspil med forsyningssektoren. Af DI anbefales det, at der etableres formelt samarbejde mellem klyngeorganisationen og markedsføringskonsortiet State of Green vedrørende internationale aktiviteter.

Det vurderes, at fokus kan præciseres på energi i en erhvervsmæssig sammenhæng, og indsatsens faglige fokus generelt kan tilpasses som foreslået, herunder at energirenovering mv. ekspliciteres som en del af byggeri og anlæg. Desuden præciseres betydningen af digitale løsninger, og forsyningsselskaber tilføjes som relevant samarbejdspartner. Vedrørende markedsføring indarbejdes generelt for klyngeindsatsen, at den med fordel kan ske i tæt koordination med forskellige danske markedsføringskonsortier.

Fødevarer og bioressourcer

Københavns Universitet, FødevarerDanmark, DI, Landbrug & Fødevarer, Agro Business Park, Smagen af Danmark og Nordjyske FødevarerErhverv bakker op om udpegningen af området.

DI og Landbrug & Fødevarer foreslår, at biogas nævnes eksplicit, og bemærker, at det mere klart kan fremgå, at erhvervsfremmesystemet skal bidrage til grøn omstilling på området, som også rummer potentialer for virksomhederne.

FødevarerDanmark støttet af Smagen af Danmark bemærker, at erhvervsfremmesystemet i højere grad fokuseres på SMV'er og iværksættere samt virksomhedernes behov med en række eksempler på, hvor fokus opfattes som uhensigtsmæssigt, herunder at bedre udnyttelse af rest og sidestrømme ikke er udtryk for fokusering på virksomhedernes behov.

Nordjysk FødevarerErhverv er tilfredse med, at fiskeriet indgår. DTU foreslår, at området også bør inkludere akvatisk fangst og produktion.

KKR Sjælland savner fokus på vækstpotentiale i afsætning af fødevarer til forbrugermarked kendetegnet ved høj kvalitet, storytelling og økologi ifm. gastronomi, hvilket blandt andet ses fra sjællandske producenter til københavnsk gastronomi.

Det vurderes, at biogas kan indgå i arbejdet med bioressourcer, og at det med fordel kan ekspliciteres, at økologi er et vigtigt område med stort potentiale. Grøn omstilling vurderes allerede at være fremhævet i forbindelse med udpegningen såvel som i beskrivelsen af tværgående drivkræfter for vækst og udvikling i strategiens del 1.

Det vurderes, at klyngeindsatsen har et tilstrækkeligt tydeligt fokus på SMV'er, der også skal favne iværksættere på området, og at mulighederne i omstilling af fødevarerproduktionen til mere bæredygtige produktionsformer og en bedre udnyttelse af blandt andet rest- og sidestrømme fra fødevarerproduktionen indebærer et innovationspotentiale for virksomhederne og derfor fastholdes.

Det vurderes, at fiskeri samt akvatisk fangst og produktion allerede er omfattet af fødevarerområdet.

Det anerkendes, at sektorspecifikke regionale potentialer har stor betydning for regionale erhvervsforhold. Netop af den grund beskrives de i strategiens regionale kapitler og ikke i forbindelse med udpegningen af styrkepositioner til en klyngeindsats. Således er sjællandske fødevarer afsat til københavnsk gastronomi beskrevet i det regionale kapitel vedrørende Sjælland.

Maritime erhverv og logistik

De samlede maritime klyngeorganisationer og brancheorganisationer (Fyns Maritime Klynge, Maritime Development Center, MARCOD, Danske Havne, Danske Maritime og Danske Rederier) støtter prioriteringen af maritime erhverv som en styrkeposition og finder beskrivelsen af styrkepositionens indhold dækkende, og bemærker, at erhvervet er gået sammen om en national maritim klyngeindsats. De bemærker, at klyngen skal samle de maritime virksomheder og videninstitutioner om konkrete projekter, og at den mest presserende opgave er CO₂-neutral skibsfart. De bemærker desuden, at snitflader og samspil med øvrige aktører og transportformer i den udmøntede klyngeindsats bør søges aktiveret i målrettede partnerskaber sammen med oplagte parter blandt de øvrige styrkepositioner og tilhørende klyngeorganisationer, og at der er potentiale for, at den maritime klynge indgår i samarbejder og partnerskaber med en række af disse. MARCOD bemærker desuden, at decommissioning/ophugningsområdet samt den skibs- og udstyrmæssige del af fiskeriet bør indgå i beskrivelsen af det maritime.

DI bemærker, at de forskellige dele af transportkæderne hænger uløseligt sammen, og bakker derfor op om, at disse erhverv udpeges som én samlet styrkeposition. DI foreslår desuden et øget fokus på uddannelse og de særlige behov for SMV'er i branchen, da disse elementer også ses som vigtige inden for maritime erhverv og logistik.

SIMAC mener, at udpegningen er for snæver på det maritime område, hvor fokus bør være på vand som global ressource med fokus på blandt andet

fødevarerproduktion i oceanerne, energiproduktion fra oceanerne, etablering af bo- og leveområder på havet, og at "Det maritime" derfor bør udpeges som selvstændig styrkeposition.

Norrdjurs Kommune bakker op om udpegningen af maritime erhverv og logistik som et samlet område. De anbefaler, at færgefart og afledte erhverv tænkes ind i indsatser, som handler om at skabe bedre mobilitet, og finder det vigtigt, at der er mulighed for at understøtte logistikindsatser i strategien med henvisning til et grænseoverskridende erhvervsudviklingspotentiale i færgefarten mellem Grenaa og Halmstad.

3F Transport og Dansk Erhverv, Dansk Transport og Logistik, ITD og Transportens Innovationsnetværk anbefaler, at hele transportkæden og alle transportformer og synergien mellem dem indgår.

3F Transport og Dansk Erhverv og Dansk Transport og Logistik anbefaler, at titlen ændres til "Transport, logistik og maritime erhverv".

3F Transport og Dansk Erhverv anbefaler, at der udpeges en særskilt styrkeposition for transport, logistik og maritime erhverv (dør-til-dør-transport), hvor hele transportkæden tænkes ind, og en anden styrkeposition for Det Blå Danmarks service- og produktionsvirksomheder. Opnås udpegning af de to styrkepositioner ikke, foreslås det alternativt, at overskriften på den nuværende styrkeposition rettes som foreslået ovenfor, og at enkelte tekstpassager tilrettes, så fokus bliver bredere end maritime erhverv, og der desuden tilføjes et længere fremsendt supplerende afsnit, som beskriver, hvordan øget digitalisering, mindske af trængsel, digitalisering og automatisering samt nye forretningsmodeller udgør trends og udviklingsområder, der kræver et samlet fokus, hvis virksomhedernes fremtidige behov, innovations- og vækstmuligheder skal favnes.

Dansk Transport og Logistik mener, at klyngeindsatsen bør have fokus på hele forsyningskæden i relation til at begrænse området klimapåvirkning, digitalisere forsyningskæden via blandt andet blockchain og øge integration af vej- eller banetransport i hver ende af søtransport.

ITD opfordrer til, at fællesmængden mellem de enkelte transportformer tydeliggøres i strategien, herunder vedrørende brugen af alternative drivmidler, autonome køretøjer, digital logistik og udnyttelse af data.

Transportens innovationsnetværk anbefaler, at det præciseres, at der er en række områder, hvor den samlede forsyningskæde og samspillet mellem land- og søtransport kan give værdi også for de maritime aktører, hvilket derfor bør understøttes af klyngeindsatsen.

KKR Sjælland anbefaler, at klyngeindsatsen bør kunne omfatte vej-bane-logistik i tilknytning til Femern Bælt-forbindelsen.

Det vurderes, at behandlingen af høringsvar vedrørende denne styrkeposition bør afspejle bestyrelsens indgående drøftelse af maritime erhverv og logistik på bestyrelsesmødet den 24. september 2019, hvor bestyrelsen på baggrund af argumenter, der går igen i høringsvarene, blandt andet drøftede afgrænsningen af styrkepositionen og herunder, hvorvidt den i højere grad skal favne transportsektoren eller evt. splittes op i flere forskellige styrkepositioner. Bestyrelsen besluttede på mødet, at styrkepositionen skal tage udgangspunkt i de maritime

erhverv, herunder industri, og at det fokus kobles med logistiske løsninger, herunder løsninger, der inkluderer logistik omkring danske havne samt end-to-end løsninger.

I forlængelse af ovenstående vurderes det, at området af hensyn til potentialerne i samarbejde mellem de maritime erhverv og logistikområdet bør fastholdes som en samlet styrkeposition. Det vurderes desuden, at en klyngeindsats på området med fordel fortsat kan tage udgangspunkt i Det Blå Danmark, som er et betydningsfuldt erhvervsområde med stort vækst- og innovationspotentiale. Samtidig vurderes det hensigtsmæssigt, at en klyngeindsats på området har fokus på at udnytte de synergieffekter, der er mellem søtransportdelen af Det Blå Danmark og den samlede logistikkæde, herunder sammenhængen til andre transportformer. Det vurderes i den sammenhæng, at transportområdet og potentielle synergieffekter mellem forskellige transportformer kan tydeliggøres i strategien.

Der er desuden foretaget ændringer for at præcisere, at klyngeindsatsen bør have et stærkt fokus på at understøtte de særlige behov for SMV'er i branchen, at udstyrsproduktion og decommissioning er omfattet, og at der er vækst- og innovationspotentiale forbundet med energiproduktion fra oceanerne, elektrificering og øget brug af bæredygtige brændstoffer. Det præciseres desuden, at klyngeindsatsen skal samle virksomheder, videninstitutioner og andre aktører om konkrete projekter.

Det anerkendes, at sektorspecifikke regionale potentialer har stor betydning for regionale erhvervsforhold. Netop af den grund beskrives de i strategiens regionale kapitler og ikke i forbindelse med udpegningen af styrkepositioner til en klyngeindsats. Således fremhæves Femern Bælt i de regionale kapitler vedrørende Sjælland. Endelig bemærkes, at færgefart vurderes at være omfattet af beskrivelsen, som den står.

Life science og velfærdsteknologi

Welfare Tech, Medicon Valley Alliance, MedTech Innovation Consortium, DI, KU, DTU, Life Science Innovation North Denmark og Lægemiddelindustriforeningen er positive over for udpegningen. Innovationsnetværket Biopeople anbefaler en opsplitning af styrkepositionen, så life science udpeges særskilt, mens velfærdsteknologi/sundhedsinnovation udpeges som styrkeposition eller spirende område.

Klyngeorganisationens geografiske placering foreslår DTU, Medicon Valley Alliance og Region Hovedstaden fæstnet til hovedstadsområdet. Medicon Valley Alliance og Welfare Tech opfordrer herudover til, at klyngeindsatsen samler og gennemføres i samspil med aktører i hele økosystemet.

Samspil mellem erhvervsliv og sundhedsvæsen kommenteres i flere høringssvar. Region Syddanmark, Region Hovedstaden og Akademikerne foreslår på beslægtet vis større åbenhed over for, at regionerne kan spille en rolle i klyngesamarbejdet via offentlig-privat samarbejde og innovation (OPI). Region Midtjylland finder, at strategiens beskrivelse af OPI og af barriererne for kommercialisering af hospitalernes forskning er utilstrækkelige. Welfare Tech vurderer, at klyngeorganisationen bør have kendskab til OPI, og Københavns Universitet finder det vigtigt, at klyngeindsatsen sker i sammenhæng med hospitaler og den øvrige sundhedssektor.

Samspil mellem life science, velfærdsteknologi og digitalisering berøres i flere høringssvar. DI anser det for afgørende, at health tech indtænkes som følge af digital transformation på området, og at forståelsen af velfærdsteknologi kan udvides i relation til de danske traditioner for at løfte slutbrugerens velfærdsoplevelse gennem teknologi og digitalisering. MedTech Innovation Consortium, DTU, Københavns Universitet og Welfare Tech foreslår med relateret fokus, at der arbejdes med konvergens mellem life science, tech og digitalisering, herunder sundhedsdata, datadeling samt personlig behandling og medicin. Københavns Universitet foreslår desuden, at regulatory science er blandt fokusområderne.

Vedrørende klyngeindsatsens fokus foreslår DI, at der især fokuseres på SMV'er og iværksættere. Dansk Design Center foreslår fokus på designmetoder som kilde til brugerbaseret innovation.

Det vurderes, at området af hensyn til at opnå det fulde udbytte af innovationspotentialet via samspil og synergi mellem life science og velfærdsteknologi fortsat bør udpeges som én samlet styrkeposition, og at klyngeorganisationens geografiske beliggenhed ikke kan fastlægges via strategien. Desuden vurderes det, at samspillet mellem life science, teknologi og digitalisering med fordel kan beskrives mere tydeligt, og at beskrivelsen af indsatsen kan justeres, så øget offentlig-privat samarbejde, herunder OPI, fremgår som en del af områdets innovationspotentialer. Endelig præciseres iværksættere som en del af målgruppen, og behovet for samarbejde med øvrige aktører i økosystemet tydeliggøres.

Byggeri og anlæg

DI, InnoByg, BygFyn, SMVdanmark og Statens Byggeforskningsinstitut støtter udpegningen.

InnoByg støttet af BygFyn savner en tydeligere beskrivelse af anlægsområdet, herunder transportinfrastruktur. Fra samme side peges også på, at cirkulær økonomi, automatisering, CO₂-reduktion fra bygninger i drift samt digitalisering af byggeproces og færdige bygninger og anlæg bør være i fokus, herunder via samspil med smart city-udviklingen. InnoByg og BygFyn fremhæver desuden, at brancheorganisationer er vigtige partnere, at tværsektorielt samarbejde er centralt givet branchens fragmentering, og at samarbejde med videninstitutioner kan udbygges vedrørende trivsel, indeklima og sunde bygninger.

DI og InnoByg fremhæver, at især arkitekter, rådgivende ingeniører, anlægsvirksomhed og materialeproducenter bidrager til eksporten.

DI vurderer, at fokus for indsatsen bør være på øget produktivitet, teknologiudvikling og nye løsninger, herunder via udnyttelse af potentialer i at udvikle og udbrede kendskab til teknologier, der gør bygninger digitale, og som bidrager til at integrere eksisterende bygninger i fremtidens intelligente byer. Herudover vurderer DI, at det internationale perspektiv i klyngeindsatsen er vigtigt for at samle erhvervsområdet, og at det samlede område kan styrkes via industrialisering af byggeprocessen, øget brug af præfabrikerede løsninger, kompetenceudvikling, udvikling af nye forretningsmodeller og opbyggelse af kendskab og incitament til digitalt understøttede samarbejdsmodeller. Desuden foreslår DI, at klyngeindsatsen i højere grad bør beskæftige sig med spørgsmål om relevante uddannelser og certificeringer inden for installation af klimaløsninger som en vej til udvikling i den udførende del af byggebranchen.

SMVdanmark er enig i, at der er uudnyttet potentiale i at fokusere på nye servicebaserede og/eller digitale forretningsmodeller, nye materialer, produktivitet, bedre samarbejde på tværs af værdikæden og grøn bæredygtig udvikling. Fokus på SMV'er og grøn omstilling støttes af Statens Byggeforskningsinstitut.

Dansk Design Center fremhæver design som relevant fokusområde ved at understøtte, at bæredygtighed indtænkes i den indledende udviklingsfase.

DTU vurderer, at klyngeindsatsen blandt andet bør fokusere på anlægsaktiviteter i Region Sjælland relateret til Femern Bælt-forbindelsen og ideelt ved et klyngesekretariat i regionen.

Det vurderes, at beskrivelsen af anlægsområdet bør uddybes, så den reflekterer delområdets betydning for styrkepositionen, og at de særligt internationalt konkurrerende delområder kan fremhæves, så den internationale dimension af byggeri og anlæg fremgår i tråd med bestyrelsens pejlemærker for styrkepositioner. Yderligere skærpes koblingen mellem materialeknaphed og cirkulær økonomi i relation til grøn omstilling, design indarbejdes som mulig vej til øget bæredygtighed, og fokus på muligheder og udfordringer i relation til samarbejdsprocesser, digitalisering, materialer og nye teknologier styrkes.

Det anerkendes, at sektorspecifikke regionale potentialer, fx anlæg i relation til Femern Bælt-forbindelsen, har stor betydning for regionale erhvervsforhold og af netop den grund beskrives i strategiens regionale kapitler og dermed ikke i forbindelse med udpegningen af styrkepositioner til en klyngeindsats.

Design, mode og møbler

DI og VIA University College støtter udpegningen. Det samme gør Træ- og Møbelindustrien, Dansk Mode og Textil samt Life Style & Design Cluster, der også savner fokus på digitale salgskanaler og ser potentialer for en klyngeindsats med fokus på blandt andet certificeringer og mærkningsordninger og med både iværksættermiljøer og investorer som en del af samarbejdskredsen.

Dansk Design Center fremfører, at industrielt design og digitalt design ikke bør omfattes i strategien, da det ligger inden for arbejdsområdet, der varetages af den statslige indsats i regi af Dansk Design Center.

DI opfordrer til, at designbureauer, kommunikations- og reklamebureauer, arkitektvirksomheder og designdrevne virksomheder inden for anden industri også omfattes af udpegningen og understreger, at klyngeindsatsen skal ses i sammenhæng med Dansk Design Center.

VIA University College opfordrer til, at indsatsen på området samt i øvrigt spil, animation og film ikke begrænses til de kunstneriske uddannelser, og at Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse engagerer sig i uddannelsesdimensionerings-spørgsmål.

Det vurderes, at digitale salgskanaler er relevante at indarbejde som en blandt flere elementer af områdets vækstpotentiale, mens certificering og mærkningsordninger vurderes at være specifikke forretningsudviklingsmæssige aktiviteter, der umiddelbart falder uden for klyngeindsatsens innovationsfremmende fokus. Det præciseres, at digitalt og industrielt design ikke omfattes, så klyngeindsatsens fokus har sammenhæng med Dansk Design Center. Vedrørende arkitektvirksomheder bemærkes, at de omfattes af byggeri og anlæg.

Kompetenceforsyning og uddannelsesdimensionering vurderes ikke at være en del af klyngeindsatsen.

Avanceret produktion

DI bakker op om udpegningen af området og bemærker, at der bør sikres fokus på grøn omstilling i fremstillingsindustrien, og at det er væsentligt, at klyngeorganisationens arbejde tager højde for SMV'ernes konkrete udfordringer via en fleksibel tilgang.

Syddansk Universitet foreslår fokus på, at klyngeindsatsen også kan styrke digital produktion og avancerede materialer.

Akademiet for de Tekniske Videnskaber mener, at der kan være behov for, at barrierer for teknologiinvesteringer i den danske fremstillingsindustri bliver af-dækket og anbefaler, at der iværksættes en mere offensiv og koordineret indsats for at belyse og overvinde barrierer for at fremme teknologiudbredelsen, øge det generelle teknologiske vidensniveau og styrke dansk konkurrencekraft.

DTU bemærker, at MADE er et naturligt udgangspunkt for en fremtidig klyngeindsats på området.

Det vurderes, at det med fordel kan præciseres, at der er et stort potentiale i grøn omstilling i fremstillingsindustrien, og at en klyngeindsats også kan styrke digital produktion og avancerede materialer.

Klyngeindsatsen er særligt målrettet SMV'er, og det vurderes allerede at være tilstrækkeligt beskrevet i strategien. Det bemærkes desuden, at konkrete indsatser, såsom en eventuel indsats vedrørende teknologiudbredelse på området, generelt ikke fastlægges i strategien. Det vurderes som en central del af klyngeindsatsen på alle de udpegede områder, at der arbejdes strategisk med de særlige udfordringer, det knytter sig til det enkelte område. Det bemærkes desuden, at strategien ikke peger på konkrete klyngeorganisationer.

Digitale teknologier

Høringssvarene til digitale teknologier kan inddeles i følgende undertemaer.

Teknologier kontra udbredelse: IT-forum og Akademiet for de Tekniske Videnskaber mener, at der bør skelnes mellem rene teknologier (fx AI), anvendelsesområder (fx edtech) og tværgående indsatser (fx smart city), og at big data bør indgå sammen med andre tværgående teknologier. InfinIT, BrainsBusiness og Akademiet for de Tekniske Videnskaber mener, at der udelukkende bør fokuseres på teknologier og teknologiudvikling frem for de konkrete anvendelsesområder og anbefaler derfor, at styrkepositionens fokus holdes på teknologisk udvikling og forskning i dybden, og at den tværgående digitaliseringsindsats desuden forankres i styrkepositionen for digitale teknologier. IT-forum anbefaler, at klyngeorganisationen på området servicerer øvrige klyngeorganisationer med generisk viden om digitale teknologier og virker som "videncentre" for øvrige klyngeindsatser på det digitale område. Akademiet for de Tekniske Videnskaber mener desuden, at strategiens kapitel 5 om digitalisering i højere grad kunne være reflekteret i beskrivelsen af styrkepositionen.

Smart city: BrainsBusiness anbefaler, at smart city fjernes, da det er et anvendelsesområde og ikke en teknologi. InfinIT og Akademiet for de Tekniske Videnskaber foreslår, at man fokuserer på smart city som et selvstændigt tværgående

område, der griber ind i mange af de udpegede styrkepositioner. IT-forum mener, at styrkepositionen bør omfavne alle virksomheder, der arbejder med digitale løsninger, herunder edtech, smart city og principielt set også fintech, men pointerer, at offentlige initiativer på smart city-området handler om at bruge digitale teknologier, og at områder derfor bør håndteres af offentlige aktører (kommuner) med en stærk relation til klyngeindsatsen for digitale teknologier.

Teknologier og forskning: Aalborg Universitet foreslår, at samfundsmæssig infrastruktur tilføjes opstillingen over digitale teknologier. InfinIT, BrainsBusiness og Akademiet for de Tekniske Videnskaber mener, at teknologilisten bør udvides til også at omfatte big data, cybersikkerhed, cyber-physical systems og digital forretningsforståelse. BrainsBusiness anbefaler desuden, at der tilføjes design thinking/servicedesign. InfinIT og Akademiet for de Tekniske Videnskaber mener, at der under forskningsstyrker mangler algoritmik (inkl. algoritmer for big data), kryptologi og verifikation. Dansk Erhverv bemærker, at der bør være fokus på softwarerobotter.

InfinIT og IT-forum og BrainsBusiness bemærker, at de kommende EU-programmer om digitale innovationshubs med fordel kan drives af den kommende klynge for digitale teknologier. BrainsBusiness foreslår desuden afklaring på, i hvilket omfang der stilles krav om klyngecertificering.

IT-Universitetet mener, at der bør være mere fokus på, at digitalisering revolutionerer erhvervslivet, og på de effekter af digitalisering, som ikke direkte handler om teknologier, herunder risikovurdering og HR-processer.

DI bemærker, at det er vanskeligt at fremme vækst på området gennem én klyngeindsats, da der er tale om mange forskellige teknologier og derfor også mange forskellige aktører og vækstmiljøer, og anbefaler, at den offentlige digitaliseringsindsats bør indgå i klyngens arbejde med at understøtte virksomhedernes udvikling af nye løsninger og digitale teknologier.

Region Midtjylland anbefaler, at adgangen til danske sundhedsdata nævnes som fundament for potentielle sundhedsinnovationer.

Det vurderes, at potentialet i at styrke synergi mellem de mange forskellige digitale teknologier er et godt udgangspunkt for én samlet klyngeindsats på området, hvilket tydeliggøres i strategien. Det vurderes desuden, at klyngeindsatsen bør fokusere på at styrke innovation i de virksomheder, der udvikler digitale løsninger, frem for digitalisering i det øvrige erhvervsliv, idet den tværgående digitaliseringsindsats målrettet hele erhvervslivet beskrives i strategiens del 1 og som udgangspunkt ikke er blandt formålene for klyngeindsatsen. Det vurderes i den sammenhæng hensigtsmæssigt at præcisere, at klyngeindsatsen skal ses i sammenhæng med den offentlige digitaliseringsindsats, hvor klyngeindsatsen har fokus på innovation på erhvervsområdet og ikke digitalisering i bred forstand. Det kan i den sammenhæng bemærkes, at klyngeindsatsen ikke har til formål at servicere andre aktører med generisk viden.

Det bemærkes, at det fremgår af strategien, at digitalisering er en vigtig dagsorden for virksomheder på tværs af sektorer, og at alle klyngeorganisationer bør arbejde med at understøtte virksomhedernes innovation relateret hertil inden for deres pågældende erhvervs- og teknologiområde. Således skal klyngeindsatsen for digitale teknologier ikke varetage en bred digitaliseringsindsats for alle virksomheder.

Det vurderes, at teksten bør skelne mellem selve de digitale teknologier og deres anvendelse i forskellige sammenhænge. Det bør også præciseres, at der fokuseres på digitale teknologier, som kan have mange forskellige anvendelsesmuligheder på en række områder, hvor de kan bidrage til vækst og innovation, herunder smart city.

Det vurderes, at softwareroboter ekspliciteres som et innovationspotentiale, ligesom kryptologi, algoritmik og verifikation tilføjes som eksempler på relevante forskningsstyrker, og at der kan være potentiale i samarbejde med klyngeindsatsen for life science og velfærdsteknologi om sundhedsdata.

Det vurderes, at big data kan tilføjes som eksempel på en digital teknologi, som området omfatter. Det bemærkes desuden, at opstillingen ikke er udtømmende, og at samfundsmæssig infrastruktur er et blandt flere anvendelsesområder, hvor digitale teknologier kan bidrage til innovation.

Endelig bemærkes, at bestyrelsen ikke afgør placeringen af de kommende EU-programmer om digitale innovationshubs.

Finans og fintech

Copenhagen Fintech, Finans Danmark, Finansforbundet, Forsikring og Pension støtter udpegningen og fremhæver, at erhvervsområdet blandt andet kan bidrage til grøn omstilling ved at imødekomme grønne investeringsbehov, at innovationspotentialer findes i samspil mellem fintech-løsninger og traditionelle finansielle services og udbredelse til myndigheder, og at der er behov for at støtte udviklingen i enkelte økosystemer.

Udpegningen støttes ligeledes af DI, der ser behov for at åbne klyngeindsatsens fokus op, så der også er fokus på at udbrede fintech-løsninger i andre sektorer.

Det vurderes, at bidraget til grøn omstilling kan indarbejdes som eksempel, og at indsatsens fokus kan rumme udbredelse af fintech-løsninger til andre sektorer i samarbejde med andre relevante klyngeorganisationer, så virksomhederne ikke oplever overlap. Resterende bemærkninger giver ikke anledning til justeringer, da øvrige forhold allerede er tilstrækkeligt afspejlet i strategien.

Turisme

Hørings svar til turismeområdet bakker hovedsageligt op om de seks strategiske fokusområder, der tilsammen danner fundamentet for den decentrale turismefremme. Det er især kommunerne, der roser afsættet om lokale, stedbundne kvaliteter og geografisk spredning af midler. DI, VisitDenmark og HORESTA anerkender strategiens fokus på bæredygtig turisme. DI og KKR Sjælland bakker op om behovet for investeringer i strategisk fysisk udvikling, ligesom DI bakker op om strategiens fokus på viden- og databaseret udvikling samt innovativt brug af teknologi.

Især Dansk Erhverv, HORESTA, KL og Dansk Kyst- og Naturturisme bifalder, at turismeindsatsen sammentænkes med den generelle erhvervsfremmeindsats med de tværkommunale erhvervshuse som knudepunkt.

Desuden er der bred opbakning til, at turismeområdet er udpeget som en styrkeposition. I enkelte høringssvar fremgår den misforståede opfattelse, at området

dermed også kvalificeres til en klyngeindsats. Det understreges, at den særskilte turismeindsats træder i stedet for en klyngeindsats.

Sammenhæng, samarbejde, rollefordeling og lokalt fokus

KKR Syddanmark betoner vigtigheden af at anerkende de mindre aktører, der er med til at skabe turisternes helhedsoplevelse. Tilsvarende fremhæver KKR Sjælland, Ærø Kommune, Norddjurs Kommune, KL, Region Syddanmark, Dansk Kyst- og Naturturisme, Sammenslutningen af Danske Småøer samt Træ- og Møbelindustrien, Dansk Mode og Textil og Lifestyle & Design Cluster vigtigheden af et tæt samarbejde mellem større og mindre aktører og decentral spredning i forbindelse med udmøntning af strategien for at sikre en stedbunden, lokal oplevelsesudvikling, der kan fremme bosætning og levende handelsbyer, lokalsamfund, og småøer. HORESTA løfter desuden en bekymring for, hvordan det sikres, at SMV'er, særligt mikrovirksomhederne, omfattes af det samlede erhvervsfremmesystem.

Træ- og Møbelindustrien, Dansk Mode & Textil og Lifestyle & Design Cluster, KKR Syddanmark, det fælles nordjyske høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervshus Nordjylland) og KKR Sjælland nævner, at detailhandlen bør fremgå af strategien, da det er et vigtigt erhvervsområde i forhold til arbejdspladser, bosætning og turismeoplevelser.

Dansk Kyst- og Naturturisme påpeger, at fokuseringen på de decentrale styrker ikke bør stå i vejen for en helhedsorienteret erhvervsfremmeindsats på tværs af geografierne. I forlængelse heraf betoner KKR Sjælland det positive i at udvikle med afsæt i de lokale, stedbundne kvaliteter og geografisk spredning

HORESTA nævner vigtigheden af, at der er sammenhæng og koordination mellem kommuner, destinationsselskaber og erhvervshuse, herunder en klar rollefordeling mellem de forskellige aktører.

DI bemærker, at uddannelse af turisterhvervets ansatte ikke er en del af strategien, og påpeger i forlængelse heraf, at op mod 60 pct. af de ansatte er ufaglærte i turismeerhvervet. DI mener derfor, at erhvervsfremmebestyrelsen bør have fokus på at højne kompetenceniveauet i turisterhvervet.

Endelig opfordrer Danmarks Restauranter og Cafeer til, at det strategiske fokusområde vedrørende grøn og bæredygtig turisme bør omfatte socialt ansvar blandt virksomheder for at styrke den sociale bæredygtighed og med henblik på at adressere manglen på arbejdskraft, som branchen oplever.

Det vurderes, at mindre aktører, herunder blandt andet detailhandlen og mikrovirksomheder bidrager til den stedbundne og lokale oplevelsesudvikling, hvorfor dette tilføjes i strategiens del 3. Det er tydeliggjort i strategiens indledning, at det samlede erhvervsfremmesystem henvender sig til alle virksomheder, herunder også turismeaktørerne. Det betyder, at turisterhvervet, herunder mikrovirksomheder, på lige fod med øvrige virksomheder kan benytte sig af den kommunale erhvervsservice og den specialiserede erhvervsservice hos de tværkommunale erhvervshuse.

De tværgående drivkræfter favner ligeledes turisterhvervet. Fokus på efteruddannelse, kompetenceudvikling og social bæredygtighed vurderes derfor at være dækket under drivkraften kvalificeret arbejdskraft og social inklusion.

Bemærkningerne vedrørende en tydeliggørelse af rollefordelingen imødekommes gennem en supplerende beskrivelse af kommunernes og de tværkommunale erhvervshuses roller i erhvervsfremmesystemet i strategiens indledning. Forslaget om koordinering, sammenhæng og balance mellem lokale og regionale tiltag i forhold til en helhedsorienteret erhvervsfremmeindsats på tværs af geografi-erne vurderes at være adresseret i strategien og vurderes derfor ikke at give ikke anledning til justeringer.

Mål og investeringer

HORESTA udtrykker bekymring for, at der ikke i strategien er angivet en overordnet målsætning for turismeindsatserne. Dansk Erhverv opfordrer til en ensartet målstyring for VisitDenmark, de nationale selskaber og destinationselskaberne.

HORESTA påpeger endvidere, at der er behov for at løfte forsknings- og vidensamarbejde inden for turismeerhvervene desuagtet fraværet af en turismeklyngeindsats.

DI opfordrer til, at bestyrelsen er opmærksom på finansieringsaktører som fx Vækstfonden, når det kommer til investeringer i strategisk fysisk udvikling, hvilket særligt gør sig gældende ved investeringer i overnatningsformer. Her mener DI, at erhvervsfremmebestyrelsen spiller en rolle, hvis der er tale om produktudvikling i nye overnatningsformer. Er der derimod tale om investeringer i gængs kommerciel overnatningskapacitet, fremhæver DI, at denne indsats bør ligge hos Vækstfonden, såfremt der ikke kan findes private investorer.

Det vurderes, at det er hensigtsmæssigt med overordnede målsætninger for turismeindsatserne. Der er indarbejdet overordnede pejlemærker, hvor turismeområdet er indarbejdet. Den nærmere sammenhæng mellem strategi, udmøntning og mål tilføjes i strategien.

HORESTAs bekymring om, at forskning- og vidensamarbejde er nedprioriteret på turismeområdet vurderes at være imødekommet af fokusområdet viden- og databaseret udvikling samt innovativ brug af teknologi, der allerede fremgår i strategien.

Det fremgår af strategien, at investeringer i strategisk fysisk udvikling med fordel kan ske i samarbejde mellem offentlige, private og filantropiske aktører. DI's bemærkning i denne forbindelse vurderes ikke at give anledning til justeringer.

Markedsføring

Blandt høringssvarene vedrører flere bemærkninger international og national markedsføring på turismeområdet. KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervshus Nordjylland, KKR Syddanmark, KL og HORESTA finder det centralt, at bestyrelsen følger Det Nationale Turismedforums strategibidrag og derigennem både understøtter international og national markedsføring. Danske Destinationer foreslår en uddybning af rollefordelingen i dansk turisme netop i relation til markedsføringsindsatsen.

VisitDenmark, Danske Restauranter og Cafeer og Dansk Erhverv finder det positivt, at der er fokus på den internationale markedsføring i tæt koordination mellem destinationselskaberne og VisitDenmark. Danske Restauranter og Cafeer nævner yderligere, at den internationale markedsføring, udover et fokus på

promovering af Danmark som turismedestination, ligeledes med fordel kan rette et fokus på Danmark som arbejdsplads.

Det vurderes, at det særligt er gennem den internationale markedsføring, at de danske markedsandele i forhold til Danmarks primære konkurrencefelt kan øges. Udenlandske turister skaber et merforbrug i Danmark, da turisterne alternativt ville have brugt pengene i hjemlandet eller på en anden feriedestination. Det samme gælder for de danskere, der vælger Danmark som feriedestination frem for udlandet, men for danske turister er der imidlertid tale om økonomisk aktivitet, som blot flyttes fra ét sted i landet til et andet. Danske og udenlandske kyst- og naturturisters døgnforbrug er stort set det samme (i gennemsnit 770 kr. i 2017). For storbyturismen er døgnforbrug dog noget højere blandt de udenlandske turister (2.133 kr. mod danske turisternes forbrug på 1.679 kr. pr. døgn).

Et fokus rettet mod de udenlandske turister, hvis forbrug i dag svarer til 4,6 pct. af den danske eksport, vurderes derfor at være mest effektiv i et nationaløkonomisk perspektiv. På den baggrund giver bemærkningerne om at medtage national markedsføring ikke anledning til justeringer. Der tilføjes dog en justering til strategien vedrørende kommuners og destinationsselskabers muligheder for at markedsføre Danmark som feriedestination over for danskere.

Hvad angår forslaget om en uddybning af rollefordelingen i relation til markedsføringsindsatsen er det vurderingen, at strategien tilstrækkeligt adresserer dette, hvorfor det ikke uddybes yderligere.

Robot- og droneteknologi

Syddansk Universitet, SIMAC samt Odense Robotics, UAS Denmark og RoboCluster finder det positivt, at robot- og droneteknologi udpeges. DI mener, at den kommende klynge inden for robot- og droneteknologi i særlig grad også skal have fokus på implementering af robotter i de øvrige erhverv.

Dansk Design Center mener, at der i klyngeindsatsen skal være fokus på service-design.

Maybe Robotics mener, der er risiko for overlap mellem avanceret produktion og robotter, og at innovationspotentialet på robotområdet burde fremhæves som at videreføre F&U-aktiviteter. De er desuden skeptisk over for offentlige projekter, der skal fremme SMV'ers brug af robotter.

Det vurderes, at det i strategien præciseres, at klyngeindsatsen kan fokusere på udvikling og implementering af robotter i forskellige erhverv. Servicedesign vurderes at være relevant på tværs af mange brancher, men det vurderes ikke hensigtsmæssigt at fremhæve det som et særligt hovedfokus for en klyngeindsats på robotområdet. Det vurderes desuden relevant, at klyngeindsatsen har fokus på at styrke innovation i særligt SMV'er på området. Det anerkendes, at samarbejde med klyngeindsatsen inden for avanceret produktion er relevant for at udnytte synergieffekter og undgå u hensigtsmæssige overlap, men vurderes, at det fokus i forvejen omfattes af strategiens generelle fokus på tværgående samarbejde mellem klyngeorganisationer.

Spil, animation og film

Vision Denmark og DI bakker op om udpegningen af spil, animation og film.

VIA University College og Danske Professionshøjskoler finder det afgørende, at indsatsen for styrkede kompetencer på områder ikke begrænses til kunstneriske uddannelser, og opfordrer Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse til at engagere sig i tværministeriel dialog om dimensionering af uddannelserne på området.

DI mener, at der skal holdes fokus på de afledte muligheder for branchen, herunder at det kan styrke unge menneskers interesse i IT som en karrierevej. DI pointerer desuden, at der allerede findes en del klyngeaktivitet på området, som bør konsolideres i én samlet klyngeindsats.

Baltic Game Industry mener, at spil bør betragtes i sin egen ret på lige fod med film og musik.

Det vurderes, at spil allerede betragtes i sin egen ret i strategien. Det vurderes desuden, at Danmarks Erhvervsfremmebestyrelses understøttelse af kvalificeret arbejdskraft, herunder på dette område, beskrives tilstrækkeligt dækkende i kapitlet om kvalificeret arbejdskraft og social inklusion, som fremgår af strategiens del 1, og at en eventuel indsats på området vil være i regi heraf. Det bemærkes, at klyngeindsatsen generelt ikke begrænses til at fokusere på bestemte uddannelses typer, og at der ikke i strategien udpeges konkrete klyngeorganisationer til at varetage klyngeindsatsen.

Del 3. Regionale drivkræfter for vækst og udvikling

Høringssvarene knyttet til strategiens del 3 om regionale drivkræfter kan inddeles i tre temaer, der uddybes nedenfor:

- Generelle bemærkninger
- Specifikke bemærkninger til de regionale kapitler
- Bemærkninger til grænseoverskridende samarbejder

Det strategiske partnerskab med erhvervshusenes bestyrelser vedrørende de regionale kapitler har været afsat for behandlingen for den del af høringssvarens indhold, der knytter sig til de enkelte geografier. Erhvervshusene har således modtaget de pågældende dele af høringssvarene og til sekretariatet foreslået, hvordan høringssvarene konkret kan behandles, hvilket er grundlaget for de foreslåede justeringer i de regionale kapitler.

Generelle bemærkninger

I en række høringssvar fremsættes bemærkninger af generel karakter vedrørende strategiens del 3, herunder en større sammenhæng mellem strategiens del 2 og del 3.

Yderligere nævnes detailhandel, yderområder (blandt andet småøerne) og mikrovirksomheder på forskellig vis som elementer med betydning for de enkelte områder af blandt andet KKR Syddanmark, KKR Sjælland, Ærø Kommune, Norddjurs Kommune, KL, Region Syddanmark, Dansk Kyst- og Naturturisme, Sammenslutningen af Danske Småøer, Træ- og Møbelindustrien, Dansk Mode og Textil og Lifestyle & Design Cluster, HORESTA samt det fælles nordjyske høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervs- hus Nordjylland).

Det vurderes, at der i tråd med ændringerne i indledningen til del 2 også i indledningen til del 3 foretages justeringer med henblik på at skabe bedre kobling mellem lokale og regionale erhvervsstyrker og de styrkepositioner, der i del 2 udpeges til klyngeindsatser. Endvidere er bemærkninger vedrørende

detailhandel, yderområder (blandt andet småøerne) og mikrovirksomhed indarbejdet i indledningen til del 3.

Specifikke bemærkninger til de regionale kapitler

Nordjylland

Overordnet modtages det nordjyske kapitel positivt. KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervshus Nordjylland understreger i et fælles høringssvar, at det regionale kapitel afspejler en fokusering og prioritering af regionens erhvervs-, kompetence- og forskningsmæssige styrker og potentialer. Der er modtaget seks høringssvar til det nordjyske kapitel.

Life Science Innovation North Denmark beklager, at sundhedsinnovation ikke er nævnt som et nordjysk fokusområde.

MARCOD peger på betydningen af det maritime erhverv i region Nordjylland, herunder at regionen huser flere store globale aktører inden for maritim teknologi og service, regionale virksomhedsnetværk og uddannelsesinstitutioner med maritime interesser.

På vegne af Seafood Partnership opfordrer Nordjysk FødevarerErhverv til yderligere at understrege fiskeriets betydning i Nordjylland.

BrainsBusiness savner tre styrkeområder inden for IKT: Telekommunikation/trådløs kommunikation, space technology og internet of things.

De Regionale Arbejdsmarkedskontorer (sekretariat for de otte Regionale Arbejdsmarkedsråd, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering), har sendt bemærkninger af orienterende karakter og om egne indsatser.

Det vurderes, at sundhedsinnovation er favnet på strategisk niveau af den nordjyske erhvervsstyrke vedrørende "Det smarte – IKT og digitalisering". Vigtigheden af telekommunikation/trådløs kommunikation, rumteknologi og internet of things tilføjes under samme erhvervsstyrke.

Under erhvervsstyrken "Det blå – maritime erhverv og fiskeri" er vigtigheden af erhvervet specificeret.

Midtjylland

Overordnet modtages det midtjyske kapitel positivt. VIA University College, Ringkjøbing Skjern Kommune og Norddjurs Kommune kvitterer for, at det midtjyske kapitel på fin og dækkende vis adresserer Midtjyllands styrker. Der er modtaget 11 høringssvar, der relaterer sig til det midtjyske kapitel.

KKR Midtjylland og De Regionale Arbejdsmarkedskontorer (sekretariat for de otte Regionale Arbejdsmarkedsråd, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering), opfordrer til, at kapitlet tilføjes en fælles vision for erhvervsudviklingen i Region Midtjylland.

I et fælles høringssvar gør Træ & Møbelindustrien, Dansk Mode & Tekstil og Lifestyle & Design Cluster opmærksom på, at det anvendte ord "tekstilbranchen" ikke er dækkende for mode, design og møbler.

Aarhus Universitet støtter behovet for udvikling af STEM-kompetencer, men peger på, at regionens fokus på kreative erhverv og digital omstilling kunne begrunde en udvidelse til STEAM-kompetencer.

Region Midtjylland, MedTech Innovation Center og Aarhus Universitet undrer sig over, at sundhedsinnovation fremstår med status som en supplerende erhvervsstyrke og ikke som et fremhævet erhvervsområde.

Endelig foreslår KKR Midtjylland og Struer Kommune, at lyd tilføjes som en del af de kreative erhverv og en særlig stedbunden kompetence, der danner grundlag for erhvervsudvikling.

De Regionale Arbejdsmarkedskontorer (sekretariat for de otte Regionale Arbejdsmarkedsråd, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering), har sendt bemærkninger af orienterende karakter og om egne indsatser.

Det vurderes, at der i det reviderede kapitel for Midtjylland er taget højde for ovenstående kommentarer. Sundhedsinnovation opretholdes som en supplerende erhvervsstyrke, hvor det af hensyn til sammenhæng på tværs klargøres, at potentialet for relateret erhvervs- og teknologiudvikling skal ses i regi af en klyngeindsats. Desuden er en vision for erhvervsudviklingen indarbejdet, ligesom ordet "tekstilbranchen" er erstattet af "mode- og designbranchen" i kapitlets indledning. Det anerkendes, at regionens fokus giver anledning til at udvide STEM-kompetencer til STEAM-kompetencer, ligesom lyd tilføjes som en del af de kreative erhverv.

Sydjylland

Overordnet modtages kapitlet om Sydjylland positivt. Der er modtaget seks høringssvar med relation til det decentrale kapitel for Sydjylland.

Region Syddanmark og KKR Syddanmark kvitterer for, at strategien indeholder kapitler med fokus på de regionale forskelle og muligheder.

Esbjerg Kommune og Varde Kommune efterlyser fokus på den rolle, Esbjerg spiller i forhold til den maritime erhvervs-klynge og som uddannelsesby, samt datacenterområdets udvikling og betydning for Sydjylland. Også KKR Syddanmark peger på datacenterområdet som et erhvervsområde med udviklingspotentiale.

De Regionale Arbejdsmarkedskontorer (sekretariat for de otte Regionale Arbejdsmarkedsråd, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering) har sendt bemærkninger af orienterende karakter og om egne indsatser.

Region Syddanmark fremhæver de tre verdensarvsområder: Kongernes Jelling, Christiansfeld og Vadehavet.

Det vurderes, at Esbjergområdets rolle i forhold til det maritime erhverv og logistik og som uddannelsesby med fordel kan indarbejdes i strategien, ligesom det sydjyske områdes betydning i forhold til digital infrastruktur tydeliggøres. I tilknytning til turismeområdet tilføjes de tre verdensarvsområder.

Fyn

Overordnet modtages kapitlet om Fyn positivt. Der er modtaget fem høringssvar med relation til det decentrale kapitel for Fyn.

SIMAC bifalder, at det maritime erhverv har en central placering i beskrivelsen af fynske erhvervmæssige styrker.

GTS-foreningen foreslår at præcisere, at der med "Startup Hub" menes "Odense robotics startup hub" samt de resultater, som hubben har skabt.

Syddansk Universitet har en række tekstnære forslag til præciseringer, herunder forslag om at fremhæve Syddansk Universitet enkelte steder. Det foreslås også at styrke tekstens fokus vigtigheden af brobygning mellem fynske virksomheder og videninstitutioner, blandt andet med henblik på at styrke adgangen til forskningsbaseret viden, herunder nævne SDU.

De Regionale Arbejdsmarkedskontorer (sekretariat for de otte Regionale Arbejdsmarkedsråd, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering) har sendt bemærkninger af orienterende karakter og om egne indsatser.

Det vurderes, at Syddansk Universitets forslag til præciseringer, herunder vedrørende samarbejde mellem virksomheder og videninstitutioner, kan imødekommes, dog uden at fremhæve Syddansk Universitet som selvstændig aktør, da det er samarbejdet med viden- og uddannelsesinstitutioner generelt, der er afgørende. Hvad angår bemærkningen fra GTS-foreningen nævnes konkrete aktører ikke. Desuden ekspliciteres det, at samarbejde om forskningsbaseret viden vedrører klyngeorganisationer.

Sjælland

Overordnet modtages kapitlet om Sjælland positivt. Der er modtaget seks høringssvar med relation til det decentrale kapitel for Sjælland.

KKR Sjælland, Region Sjælland og Danske Professionshøjskoler foreslår at fremhæve flere konkrete regionale styrker og erhvervsspecialiseringer som fx fødevarer af høj kvalitet, bioøkonomi, cirkulært byggeri og transport/logistik mv.

KKR Sjælland opfordrer til at fremhæve samarbejdet i Greater Copenhagen.

Region Sjælland anbefaler, at implementeringen af det regionale kapitel omkring Sjælland sker i et samspil og i koordination med Region Sjællands kommende udviklingsstrategi.

Danske Professionshøjskoler foreslår regionens branchemæssige styrker og potentialer tydeliggjort og fremhæver herunder behovet for kvalificeret arbejdskraft med fokus på STEM-kompetencer.

Roskilde Universitet foreslår, at kapitlet fremhæver konkrete videninstitutioner i Sjællandsregionen.

DTU fremhæver potentialer inden for fremtidens bæredygtige byggeri samt potentialer ved de væsentlige anlægsinvesteringer såsom den faste Femern Bælt forbindelse og Storstrømsbroen.

HORESTA bemærker, at turisme fremhæves i alle de decentrale kapitler bortset fra det sjællandske, og at det understreger, at turisme er et vigtigt erhverv.

De Regionale Arbejdsmarkedskontorer (sekretariat for de otte Regionale Arbejdsmarkedsråd, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering) har sendt bemærkninger af orienterende karakter og om egne indsatser.

Det vurderes, at kommentarer vedrørende fremhævede erhvervsmæssige styrker og potentialer i sjællandsregionen på flere områder allerede er beskrevet i strategien, men tydeliggøres som foreslået ved at fremhæve udvalgte områder som fx pharma, affald som ressource og energioptimering, fødevarerområdet, bæredygtigt byggeri og den kommende Femern Bælt.

Det vurderes endvidere, at samarbejdet med videninstitutioner kan tydeliggøres mere generelt uden at nævne konkrete aktører. Desuden fremhæves samarbejdet med Greater Copenhagen (på linje med kapitlet for Hovedstaden og Bornholm, der også fremhæver Greater Copenhagen). Det vurderes, at koordinationen med Region Sjællands regionale udviklingstiltag ikke bør fremhæves særskilt, men rummes inden for justeringer i indledningen vedrørende dialog og samarbejde mellem Danmarks Erhvervsfremmestyrelse og regionerne generelt.

Hvad angår turismeområdet bemærkes, at dette nævnes som et muligt fokusområde under de gennemgribende forandringskabende initiativer i figuren i det regionale kapitel.

Endelig præciseres afsnittet om betydningen af rammevilkår i forhold til adgang til kvalificeret, uddannet arbejdskraft, herunder naturvidenskabelige og tekniske kompetencer.

Hovedstaden

Overordnet modtages kapitlet om Hovedstaden positivt. Særligt KKR Hovedstaden og Erhvervshus Hovedstaden er meget tilfredse og kvitterer for det gode samarbejde med bestyrelsen. Der er modtaget seks høringssvar med relation til det decentrale kapitel for Hovedstaden.

Københavns Universitet foreslår fødevarerområdet mere eksplicit indskrevet samt at indskrive forskningsfaciliteterne ESS og MAX IV som eksempler på relevante partnerskaber på tværs af brancher.

Copenhagen Capacity foreslår at indskrive deres organisation som Hovedstadens investeringsfremmeorganisation samt at fremhæve, at investeringsfremmetiltagene er inden for den nationale strategi for investeringsfremme og koordineres med Invest in Denmark.

De Regionale Arbejdsmarkedskontorer (sekretariat for de otte Regionale Arbejdsmarkedsråd, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering) har sendt bemærkninger af orienterende karakter og om egne indsatser.

Det vurderes, at fødevarerområdet fremhæves mere eksplicit i hovedstadens kapitel, men konkrete partnerskaber og aktører fremhæves ikke på måder, der kan signalere en bestemt fremadrettet udmøntning fra Danmarks Erhvervsfremmestyrelse.

Desuden tilføjes det i Hovedstadens afsnit om tiltrækning af investeringer, at tiltag vil blive koordineret med relevante aktører/partner på området. I forhold til behovet for at koordinere med nationale strategier er dette en grundlæggende lovbunden præmis for strategien. På den baggrund fremgår det eksplicit af

strategiens kapitel 6 om internationalisering, at bestyrelsen vil understøtte en sammenhængende erhvervsfremmeindsats ved at koordinere med øvrige aktører inden for området, blandt andet Invest in Denmark.

Bornholm

Overordnet modtages kapitlet om Bornholm positivt. KKR Hovedstaden og Erhvervshus Hovedstaden og Bornholms Regionskommune tilkendegiver i deres høringssvar, at de tilslutter sig kapitlet uden ændringsforslag. Der er modtaget tre høringssvar med relation til det decentrale kapitel for Bornholm.

Særligt KKR Hovedstaden og Erhvervshus Hovedstaden er meget tilfredse, og kvitterer for det gode samarbejde med bestyrelsen.

De Regionale Arbejdsmarkedskontorer (sekretariat for de otte Regionale Arbejdsmarkedsråd, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering) har sendt bemærkninger af orienterende karakter og om egne indsatser.

Det vurderes, at bemærkningerne ikke giver anledning til ændringer i det regionale kapitel for Bornholm.

Bemærkninger til grænseoverskridende samarbejder

Bemærkningerne til det grænseoverskridende kapitel vurderes overordnet positivt. Dog efterspørges nedenstående justeringer.

Regionernes rolle i grænseoverskridende samarbejder

Region Sjælland og the Greater Copenhagen & Skåne Committee fremhæver, at tværgående og grænseoverskridende samarbejder bør ske med inddragelse af stat, regioner og kommuner. Interreg Öresund-Kattegat-Skagerrak nævner regionernes rolle i grænseoverskridende samarbejder. Region Syddanmark foreslår, at regionerne fremgår som væsentlige aktører i de grænseoverskridende samarbejder.

Interreg Öresund-Kattegat-Skagerrak nævner en ubalance mellem de svenske, norske og danske regioners deltagelse i samarbejdsprojekter, da danske regioner ikke selvstændigt kan indgå i grænseoverskridende samarbejder, der indeholder elementer af erhvervsfremme. Region Hovedstaden nævner ligeledes, at regionerne oplever uhensigtsmæssige begrænsninger, da man mangler lovhjemmel til selvstændigt at kunne indgå i grænseoverskridende samarbejder. Akademikerne efterspørger fjernelse af barrierer ved køb og salg af ydelser i de nære grænseområder, både for virksomheder og arbejdstagere (uanset nationalitet).

Det vurderes, at regionernes rolle med fordel kan nævnes. Der er indarbejdet en justering i kapitlets faktaboks om en sammenhængende erhvervsfremmeindsats, hvor regionerne nævnes som væsentlige aktører i de grænseoverskridende samarbejder inden for regionernes hjemlede opgaver.

For så vidt angår bemærkninger vedrørende ubalance ved deltagelse i samarbejdsprojekter samt uhensigtsmæssigheder vedrørende manglende lovhjemmel, er det vurderingen, at disse bemærkninger falder uden for bestyrelsens ansvarsområde og kompetence, og dermed ikke giver anledning til ændringer i kapitlet om grænseoverskridende samarbejder.

Omtale af yderligere Interreg-programmer og specifikke samarbejder

Bornholms Regionskommune, det fælles nordjyske høringssvar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervs Nordjylland), Region Midtjylland, Dansk Industri, MARCOD, House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet) nævner behovet for at omtale de tværnationale Interreg-programmer, herunder samarbejder på tværs af den dansk-norske grænse.

I det fælles nordjyske høringssvar efterspørges det, at samarbejdet Jyllandskorridoren nævnes, og Region Syddanmark ønsker bilaterale samarbejdsaftaler mellem Slesvig-Holsten og de enkelte regioner nævnt.

Medicon Valley Alliance foreslår at blive nævnt som et eksempel på en central aktør for grænseoverskridende dansk-svensk samarbejde på life science-området.

Det vurderes, at yderligere samarbejdsprogrammer med fordel kan nævnes i kapitlets faktaboks om en sammenhængende erhvervsfremmeindsats. Samarbejder i regi af Nordsø- og Østersøprogrammet nævnes desuden i teksten. Samarbejdet om Jyllandskorridoren kan med fordel nævnes på linje med Fonden Femern Belt Development og Greater Copenhagen Committee. Ønsket om at nævne bilaterale aftaler vurderes at være overflødig og imødekommes ikke. Det bemærkes desuden, at regioner ikke selvstændigt kan indgå samarbejdsaftaler med tilgrænsende landes myndigheder m.v., der omfatter erhvervsfremme, herunder turisme, jf. Bekendtgørelse om regioners grænseoverskridende og internationale samarbejde samt om nedsættelse af organer til varetagelse heraf og om disse organers sammensætning. Da konsolideringsprocessen af de danske klyngeorganisationer pågår, vurderes det ikke hensigtsmæssigt at angive konkrete klyngeorganisationer i strategien. Konkrete klyngeorganisationer nævnes ikke på tværs af hele strategien.

Større fokus på internationale samarbejder

Danske Regioner nævner, at kapitlet med fordel kan udbygges, så det kommer til at udgøre en samlet ramme for bestyrelsens arbejde med grænseoverskridende og internationale samarbejder. Danske Regioner opfordrer til et tæt samarbejde med regionerne herom.

Region Midtjylland finder det problematisk, at det internationale samarbejde tilsyneladende begrænses til grænseregionale hensyn, hvor der er faste landegrænser. Regionen foreslår desuden, at alle Interreg-programmer nævnes, ligesom det nordiske samarbejde med fordel kan fremhæves. Regionen foreslår derudover en ny del fire i strategien om internationalt samarbejde.

Det vurderes, at bemærkningerne delvist imødekommes ved at tilføje de tværnationale samarbejdsprogrammer. Strategien indeholder dels et kapitel om internationalisering, dels et kapitel om grænseoverskridende samarbejder, ligesom internationalisering indgår i relation til virksomhedernes innovation inden for de udpegede erhvervs- og teknologiområder i relation til klyngeindsatser. Det er vurderingen, at disse to kapitler sammen med strategiens del 2 (styrkepositioner og fremtidens klynger) er en tilstrækkelig ramme for at udmønte bestyrelsens midler på områderne. Kommende indsatser bør desuden ske med udgangspunkt i relevante kapitler i strategien, herunder de regionale kapitler. Det bemærkes desuden, at regionernes rolle i det forenklede erhvervsfremmesystem er begrænset i forhold til tidligere.

Præcisering af uddannelsesniveauer

Akademikerne har en række tekstnære forslag, herunder til det strategiske fokusområde vedrørende uddannelsessamarbejder, hvor man foreslår en præcisering af målgrupperne for indsatserne.

Det vurderes, at anmodningen kan imødekommes, men med en bredere formulering end den foreslåede. Der er indsat en justering, der uddyber, at indsatser bør omfatte alle relevante uddannelsesniveauer, da det vurderes, at indsatserne skal tage udgangspunkt i virksomhedernes konkrete behov, der kan variere fra område til område, og dermed et bredt spektrum af uddannelsesniveauer. Det bemærkes, at indsatser på dette område naturligvis skal koordineres med bestyrelsens øvrige arbejde på arbejdskraftsområdet.

Oversigt over organisationer, der har bemærkninger til strategien

Aalborg Universitet, Aarhus Universitet, Agro Business Park, Akademiet for de Tekniske Videnskaber, Akademikerne, Alumeco, Astra, Baltic Game Industry, Biopeople, BK Consulting, Bornholms, Regionskommune, BrainsBusiness, Business Region MidtVest, Byg Fyn, CBS, DTU, IT-Universitetet og Københavns Universitet, CemeCon Scandinavia A/S, CenSec, CLEAN, Copenhagen Capacity, Copenhagen Fintech, Finans Danmark, Finansforbundet og Forsikring & Pension, Danfoss Cooling, Danfoss Heating, Danish Sound Network, Danmarks Forsknings- og Innovationspolitiske Råd (DFiR), Danmarks Restauranter og Cafeer, Dansk Design Center, Dansk Energi, Dansk Erhverv, Dansk Erhvervsfremme, Dansk Industri, Dansk Kyst- og Naturturisme, Dansk Materiale Netværk, Dansk Miljøteknologi, Dansk Transport og logistik, Danske Arkitektvirksomheder, Danske Destinationer, Danske Erhvervsakademier, Danske Erhvervsskoler og – Gymnasier, Danske Professionshøjskoler, Danske Regioner, Sammenslutningen af Danske Småøer, Danske Universiteter, de Regionale Arbejdsmarkedskontorer (sekretariat for de otte Regionale Arbejdsmarkedsråd, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering), Den Sociale Kapitalfond, DHI, DTU, DTU Fysik, DTU Miljø, EKF - Danmarks Eksportkredit, Energy Innovation Cluster, Esbjerg Kommune, FH og AC i Region Midtjylland, Foreningen Access2innovation, fælles nordjysk hørings svar (KKR Nordjylland, Business Region North Denmark og Erhvervs hus Nordjylland), Fødevaredanmark, Greater Copenhagen, GTS-foreningen, HORESTA, House of Energy (i fællesskab med DI Energi, Dansk Energi, Dansk Fjernvarme, Biogasbranchen, DTU og Aalborg Universitet), InfinIT, Ingeniørforeningen (IDA), InnoBYG, Innovationsnetværket for miljøteknologi, Innovationsnetværket for oplevelseserhverv (Invio), Innovationsnetværket for Smart City Cluster, Innovationsnetværket Smart Energy, Institut for menneskerettigheder, Interreg Deutschland-Danmark, Interreg Öresund-Kattegat-Skagerrak, IT forum, ITD - Brancheorganisation for den danske vejgodstransport, IT-Universitetet, KKR Hovedstaden og Erhvervs hus Hovedstaden, KKR Midtjylland, KKR Sjælland, KKR Syddanmark, KL, Kooperationen, Københavns Universitet, Landbrug og Fødevarer, Lean Green Startup Machine, Lego, Life Science, Innovation North Denmark, Lægemedelindustriforeningen, MARCOD, Maybe Robotics, Medicon Valley Alliance, MedTech Innovation Consortium. Netværk for bæredygtig Erhvervsudvikling NordDanmark, Norddjurs Kommune, Nordjysk FødevarerErhverv, Odense Robotics, UAS Denmark og RoboCluster, Region Hovedstaden, Region Midtjylland, Region Sjælland, Region Syddanmark, Ringkøbing-Skjern Kommune, Roskilde Universitet, Samlede maritime klyngeorganisationer og brancheorganisationer (Fyns Maritime Klynge, Maritime Development Center, MARCOD, Danske Havne, Danske Maritime og Danske Rederier), Siemens Gamesa Renewable Energy, SIMAC, Smagen af Danmark, SMVdanmark, Sound Hub Denmark, Statens Byggeforskningsinstitut, Struer Kommune, Syddansk Universitet, TechBBQ, Transportens Innovationsnetværk, Træ-og Møbelindustrien, Dansk Mode & Textil og Lifestyle & Design Cluster, Varde Kommune, VIA University College, Vision Denmark, VisitDenmark, Welfare Tech, Wind Denmark, Ærø Kommune, Økologisk Landsforening, 3F samt 3F Transport og Dansk Erhverv.